NOTA

DENDERMONDE – LEOPOLD II-LAAN 2018

PROSPECTIE MET INGREEP IN DE BODEM

ERFPUNT – CEL ONDERZOEK

RAPPORTEN VAN ERFPUNT – CEL ONDERZOEK 96

RAPPORTEN VAN ERFPUNT – CEL ONDERZOEK 96

OPDRACHTGEVER
Spoor 56 vzw, Jagersstraat 32, 9220 Hamme

PROJECT
Dendermonde – Leopold II-Laan 2018

PROJECTCODE AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED
2018E290

VOORAFGAANDE ARCHEOLOGIENOTA
https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/3977

UITVOERDER PROJECT
Erfpunt – cel Onderzoek
OE/ERK/Archeoloog/2016/00101
Regentiestraat 63
9100 Sint-Niklaas

Robby Vervoort – Freelance Archeoloog
OE/ERK/Archeoloog/2016/00126
Guldensporenstraat 143
2140 Borgerhout

AUTEURS
Thierry Van Neste, Robby Vervoort

WETENSCHAPPELIJKE BEGELEIDING
Niet van toepassing

© Erfpunt – cel Onderzoek, 2018
Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Erfpunt.
Erfpunt aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.
ISSN 0778-3841
Erfpunt - cel Onderzoek
Regentiestraat 63
9100 Sint-Niklaas
Tel +32 (0)3 778 87 59
onderzoek@erfpunt.be
www.erfpunt.be
www.facebook.com/Erfpunt
https://sketchfab.com/Erfpunt

1. BESCHRIJVING VAN DE UITGEVOERDE WERKEN

1.1. VERANTWOORDING

Aan de Leopold II-Laan 6 te Dendermonde zal Spoor 56 een nieuw gebouw oprichten. Naar aanleiding hiervan werd een vooronderzoek zonder ingreep in de bodem uitgevoerd door Erfpunt – cel Onderzoek. Op basis hiervan werd beslist om een archeologische prospectie met ingreep in de bodem uit te laten voeren. Deze kon niet uitgevoerd worden voorafgaand aan het bekomen van de omgevingsvergunning omwille van de aanwezigheid van een gebouw binnen het gehele projectgebied.

Dit onderzoek werd uitgevoerd door de cel Onderzoek van Erfpunt. Het onderzoek werd uitgevoerd vanaf 30 juli 2018 tot 1 augustus 2018 door archeologen Thierry Van Neste (veldwerkleider) en Robby Vervoort.

1.2. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

PROJECTCODE
2018E290

WETTELIJK DEPOT
ISSN 0778-3841

BETROKKEN ACTOREN
Erkende archeoloog: Erfpunt (OE/ERK/Archeoloog/2016/00101)
Veldwerkleider: Thierry Van Neste
Assistent-archeoloog: Robby Vervoort

NAAM OPDRACHTGEVER:
Spoor 56 vzw, Jagersstraat 32, 9220 Hamme

VINDPLAATSNAAM:
Dendermonde – Leopold II-Laan 2018 (DE LIIL 18)

PROVINCIE:
Oost-Vlaanderen

GEMEENTE:
Dendermonde

DEELGEMEENTE:
Dendermonde

PLAATS:
Leopold II-Laan 6

TOPONIEM:
Leopold II-Laan

COÖRDINATEN PROJECTGEBIED BUREAUONDERZOEK (LAMBERT ’72):
Noord: 190743,031500 m
Oost: 131476,075500 m
Zuid: 190687,207600 m

West: 131395,734000 m

KADASTRALE GEGEVENS PROJECTGEBIED BUREAUONDERZOEK:
Dendermonde, Afdeling 1, Sectie D, percelen 816L13 en 816M13

COÖRDINATEN HUIDIG PROJECTGEBIED (LAMBERT '72:
Noord: 190742,272600 m
Oost: 131446,147500 m
Zuid: 190696,817300 m
West: 131395,734000 m

KADASTRALE GEGEVENS HUIDIG PROJECTGEBIED:
Dendermonde, Afdeling 1, Sectie D, percelen 816L13 en 816M13 (deel).

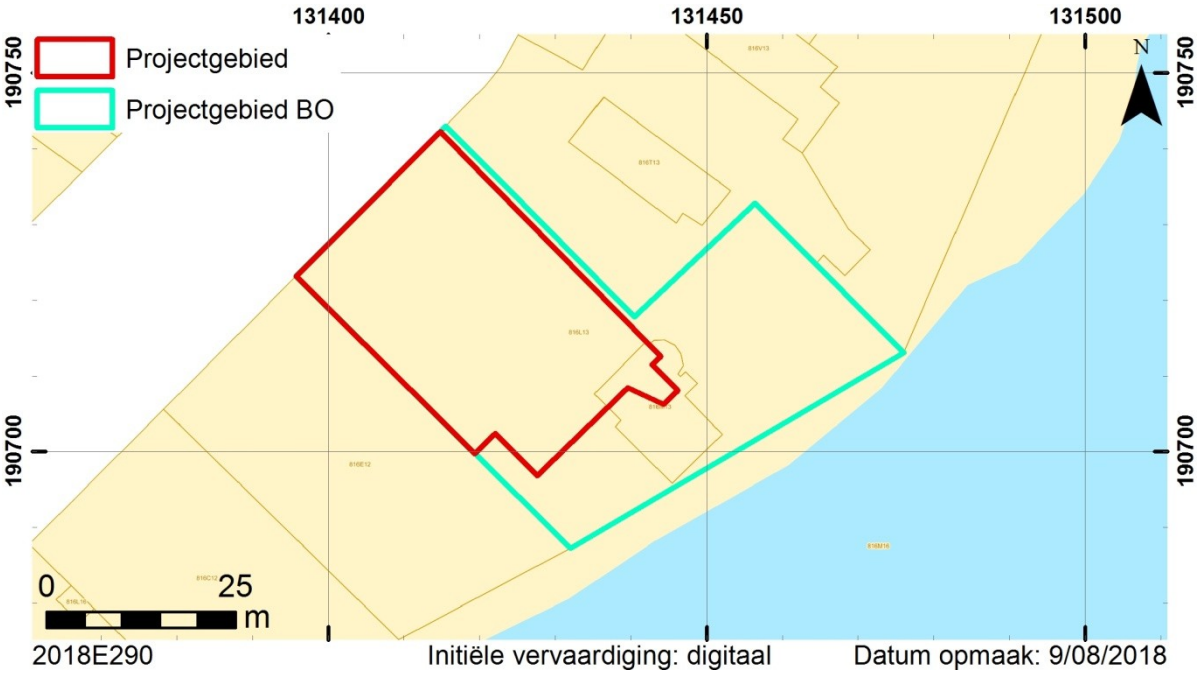

Kaart 1. Afbakening van de projectgebieden op het kadaster (GDI-Vlaanderen 2018a).

TOPOGRAFISCHE LIGGING:

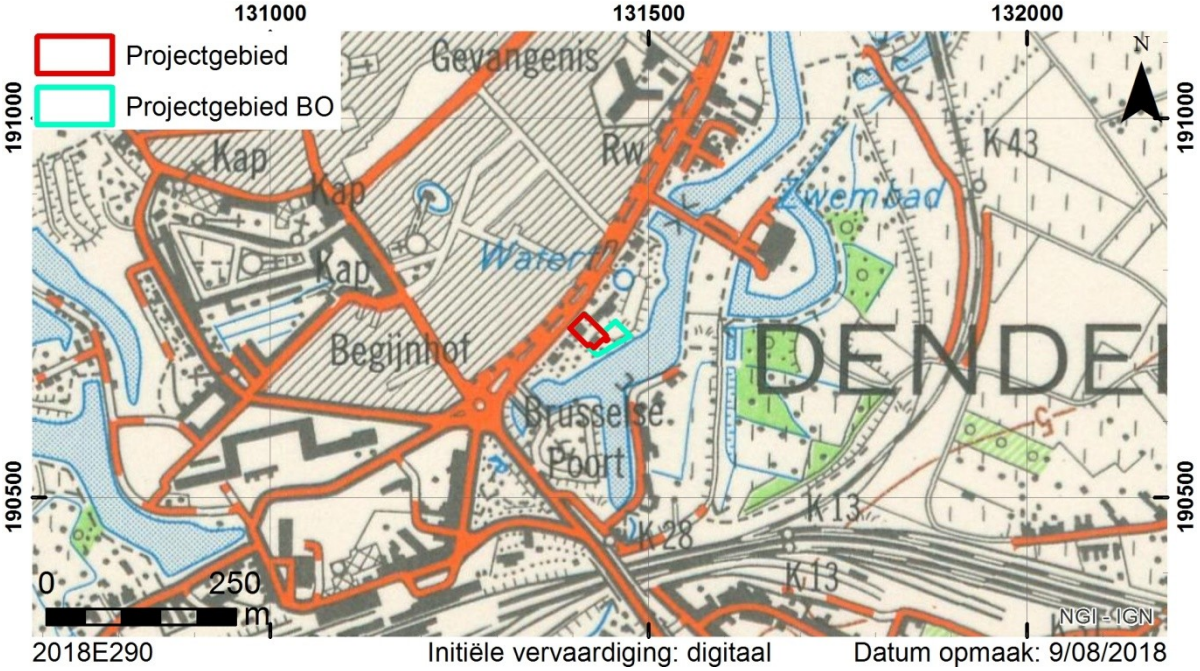

Kaart 2. Situering van de projectgebieden op de topografische kaart, het DTM en de VHA (AGIV WMS; GDI-Vlaanderen 2015, 2018).

BEGINDATUM VELDWERK:
30 juli 2018

EINDDATUM VELDWERK:
1 augustus 2018

BETROKKEN ACTOREN EN PERSONEN BUITEN HET PROJECT
Natuurwetenschapper: niet van toepassing
Materiaaldeskundige: niet van toepassing
Fysisch antropoloog: niet van toepassing
Conservator: Johan Van Cauter (Erfpunt)
Wetenschappelijke advisering: niet van toepassing

1.3. OMSCHRIJVING VAN DE ONDERZOEKSOPDRACHT

1.3.1. Vraagstelling

De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt 1091,27 m², hierbij zal meer dan 100 m² verstoord worden.

Het doel van een bijkomende prospectie met ingreep in de bodem is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ*behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening,

diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen).

Bij de prospectie met ingreep in de bodem dienen minimaal volgende vragen beantwoord te worden:

- In hoeverre is de bodemopbouw intact?
    - Welke zijn de waargenomen horizonten? (Beschrijving + duiding).
    - Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?
    - Is er sprake van een of meerdere begraven bodems?
- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.
    - Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
    - Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
    - Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
    - Indien restanten van de middeleeuwse versterking aangetroffen worden:
        - Wat is bewaringstoestand ervan?
        - Wat zijn de kenmerken van de stadsomwalling?
        - Zijn verschillende fasen herkenbaar? Zo ja, kunnen deze gedateerd worden?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?
- Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettingen, …) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten? Zo ja;
    - Hoeveel niveaus zijn er te onderscheiden?
    - Wat is de omvang?
    - Komen er oversnijdingen voor?
    - Wat is het, geschatte, aantal individuen?
- Kunnen de sporen gelinkt worden aan nabijgelegen archeologisch vindplaatsen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie, …)?
- Is er een bodemkundige verklaring voor de partiële afwezigheid van archeologische sporen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?

- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Wat is het verband tussen de resultaten het onderzoek en de bestaande kennis van de geschiedenis van Dendermonde?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud *in situ*)?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet *in situ* bewaard kunnen blijven:
    - Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
    - Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?
- Welke zone komt in aanmerking voor vervolgonderzoek? Welke spoordensiteit kan verwacht worden?

1.3.2. Randvoorwaarden

In het Programma van Maatregelen van de archeologienota werden volgende randvoorwaarden voorzien:

- Binnen het projectgebied zijn gebouwen aanwezig. Teneinde het archeologisch onderzoek te kunnen laten doorgaan, moeten deze eerst verwijderd worden van het terrein. Bij het verwijderen van de aanwezige constructies mag niet dieper gegraven worden dan de onderkant van de vloer. Aanwezige fundamenten dienen te blijven zitten, teneinde geen mogelijke archeologische sporen te vernielen bij de uitgraving

van deze fundamenten. Teneinde de veiligheid van het personeel te garanderen, dienen aanwezige nutsleidingen afgesloten te worden.

- Indien bomen verwijderd moeten worden, mag dit niet gebeuren via ontworteling. De bomen moeten worden afgezaagd en gecontroleerd uitgefreesd.
- De sleuven dienen getrapt aangelegd te worden. Om veilig te kunnen werken dienen de trappen niet te hoog te zijn en moeten aan elke sleuf minstens twee uitgangen voorzien worden.

1.4. WERKWIJZE EN ONDERZOEKSSTRATEGIE

Om een evaluatie te maken van het archeologische potentieel van het terrein, werd gebruik gemaakt van het systeem van continue proefsleuven. In totaal werden 3 sleuven en 1 proefput aangelegd. De sleuven hadden een breedte van 4 meter op maaiveldhoogte. Ter hoogte van het opgravingvlak bedroeg de breedte 2,50 meter. De vierkante proefput had op maaiveldhoogte een oppervlakte van 16m² met zijdes van 4 meter. Op een diepte van ± 1,20 meter werd de proefput verkleind tot 2,5 meter bij 2,5 meter. Twee sleuven werden parallel aan elkaar aangelegd en waren haaks op de straat georiënteerd. De derde sleuf verbond beide andere en was een dwarssleuf. De proefput bevond zich centraal op het terrein tussen de 3 sleuven gepositioneerd. Voor het graven van de sleuven werd gebruik gemaakt van een rupskraan met platte bak.

De totale oppervlakte van het ontwikkelingsgebied bedroeg 1091,27 m². Door middel van de sleuven met aanvullende kijkvensters werd hiervan in totaal 180,70 m² of 16,56 % onderzocht[1].

Na het machinale afgraven werd het archeologische vlak en telkens één representatief lang profiel manueel opgeschaafd. Vervolgens werden de aanwezige sporen, natuurlijke sporen en recente verstoringen aangeduid en ingemeten met een totaalstation. De bekomen gegevens werden verwerkt in een GIS-omgeving.

Tijdens het onderzoek werd een ijzeren mes met benen handvat aangetroffen dat in aanmerking komt voor conservatie.

Tijdens het onderzoek werden alle vondsten manueel ingezameld. Alle aangetroffen vondsten werden ingezameld, behalve wanneer deze afkomstig waren uit contexten die duidelijk een recente datering hadden. Concreet gaat het om zaken zoals kunststof, steenkool, modern

[1] Bij deze cijfergegevens wordt enkel rekening gehouden met de centrale diepste werkput.

beton, … Vanwege het manuele inzamelen van de vondsten, kan gesteld worden dat het aantal representatief is voor het onderzoek. De inzamelwijze heeft slechts een beperkte invloed op de bewaringstoestand van de vondsten.
In het kader van het huidige onderzoek was er geen noodzaak aan het nemen van stalen.

Voor de beschrijving van het putwandprofiel en sporen werd een databank opgemaakt. Hierin werden ook de vondstenlijst, tekeningenlijst en fotolijst opgesteld. De resulterende lijsten zijn als bijlage bij dit rapport toegevoegd.

- De sporenlijst is de neerslag van de veldbeschrijvingen en omvat nota's over de vorm, kleur en samenstelling van de sporen.
- De vondstenlijst beschrijft per stratigrafische eenheid per spoor de diverse vondstcategorieën, telkens met het aangetroffen aantal stuks, en geeft, voor zover mogelijk, per categorie een algemene datering. Op basis daarvan wordt aan het betreffende spoor een globale datering toegekend.
- De tekeningenlijst geeft een beschrijving van de tekeningen die zowel tijdens het terreinwerk als tijdens de verwerking werden gemaakt.
- De fotolijst tenslotte bevat de beschrijvingen van de diverse overzichts- en detailfoto's die tijdens het veldonderzoek werden genomen.

Tijdens het onderzoek diende niet te worden afgeweken van de vooropgestelde aanpak uit de toelating.
Op basis van het voorgaande onderzoek (zie archeologienota) werd een gebied met een oppervlakte van 983,85 m² uitgesloten voor verder onderzoek aangezien de geplande werken hier geen impact op zullen hebben.

Tijdens het project werden geen aspecten aangetroffen waarvoor het advies van specialisten werd ingewonnen.

Dit rapport schets het algemene kader van het onderzoek en bevat de neerslag van de onderzoeksresultaten. Een kopie ervan, met bijlagen en sporenplan, wordt in digitale vorm aangeleverd aan Spoor 56, het agentschap Onroerend Erfgoed en Erfpunt – cel Beheer.

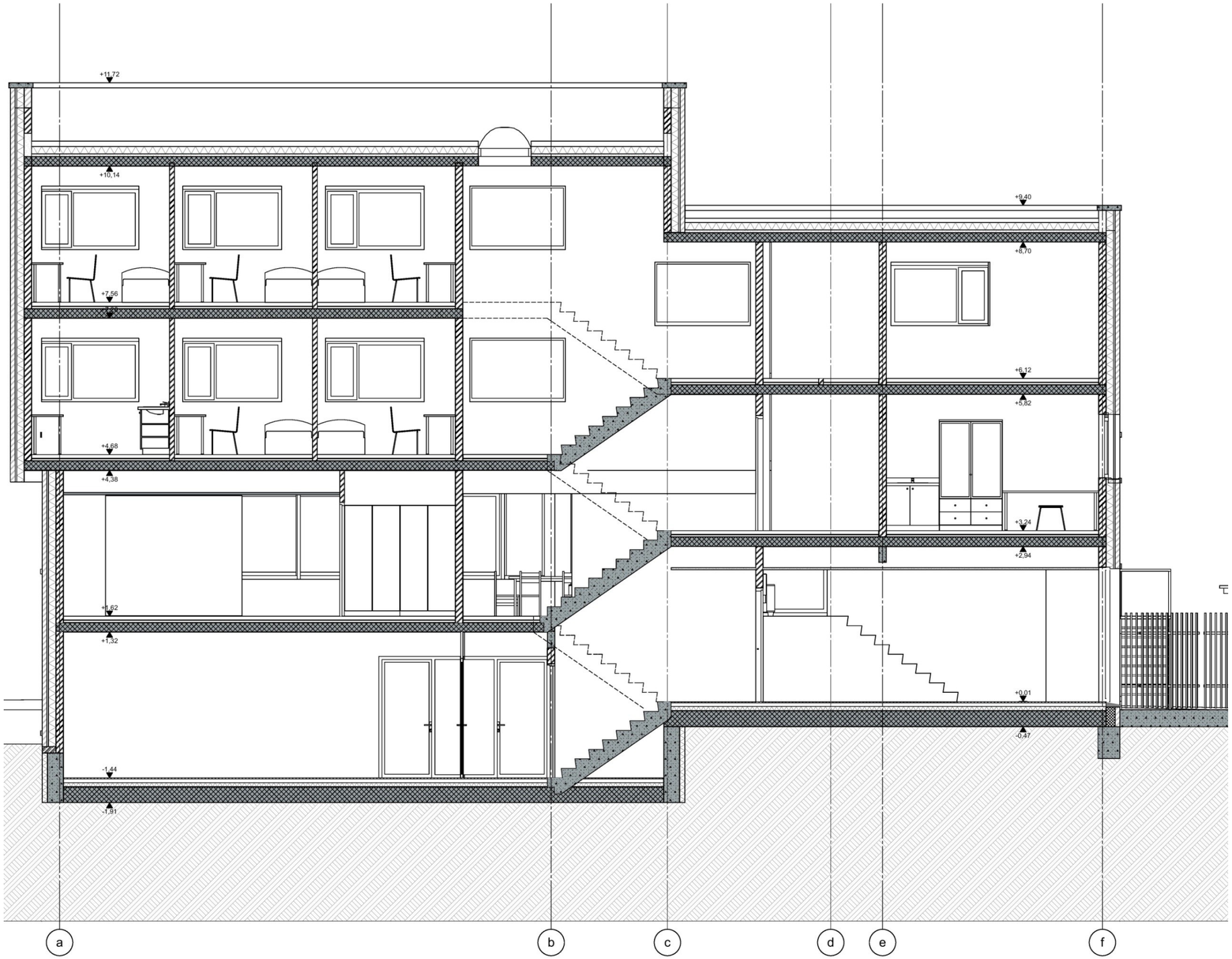

Fig. 1. Doorsnede van het ontwerp.

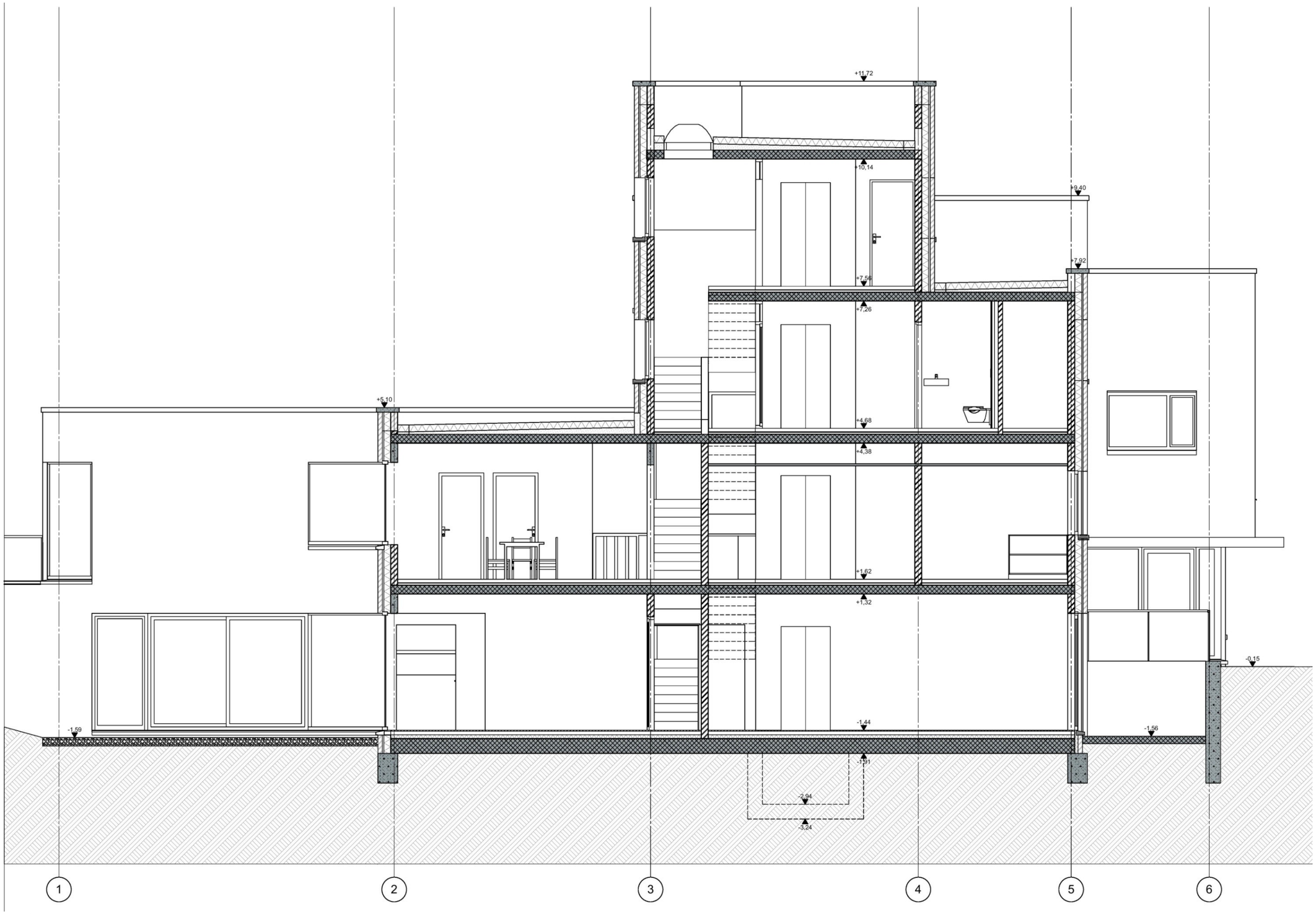

Fig. 2. Doorsnede van het ontwerp.

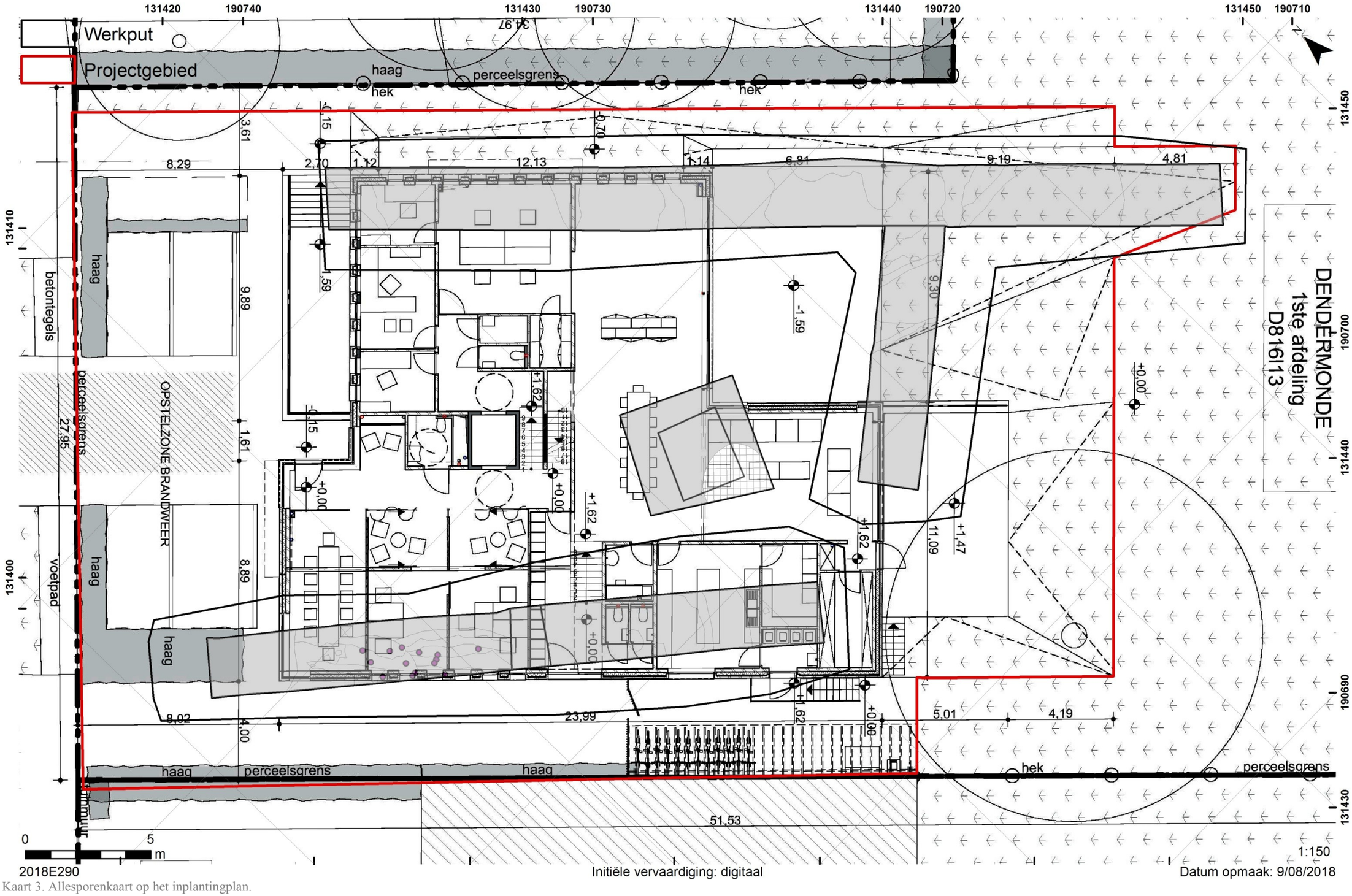

Kaart 3. Allesporenkaart op het inplantingplan.

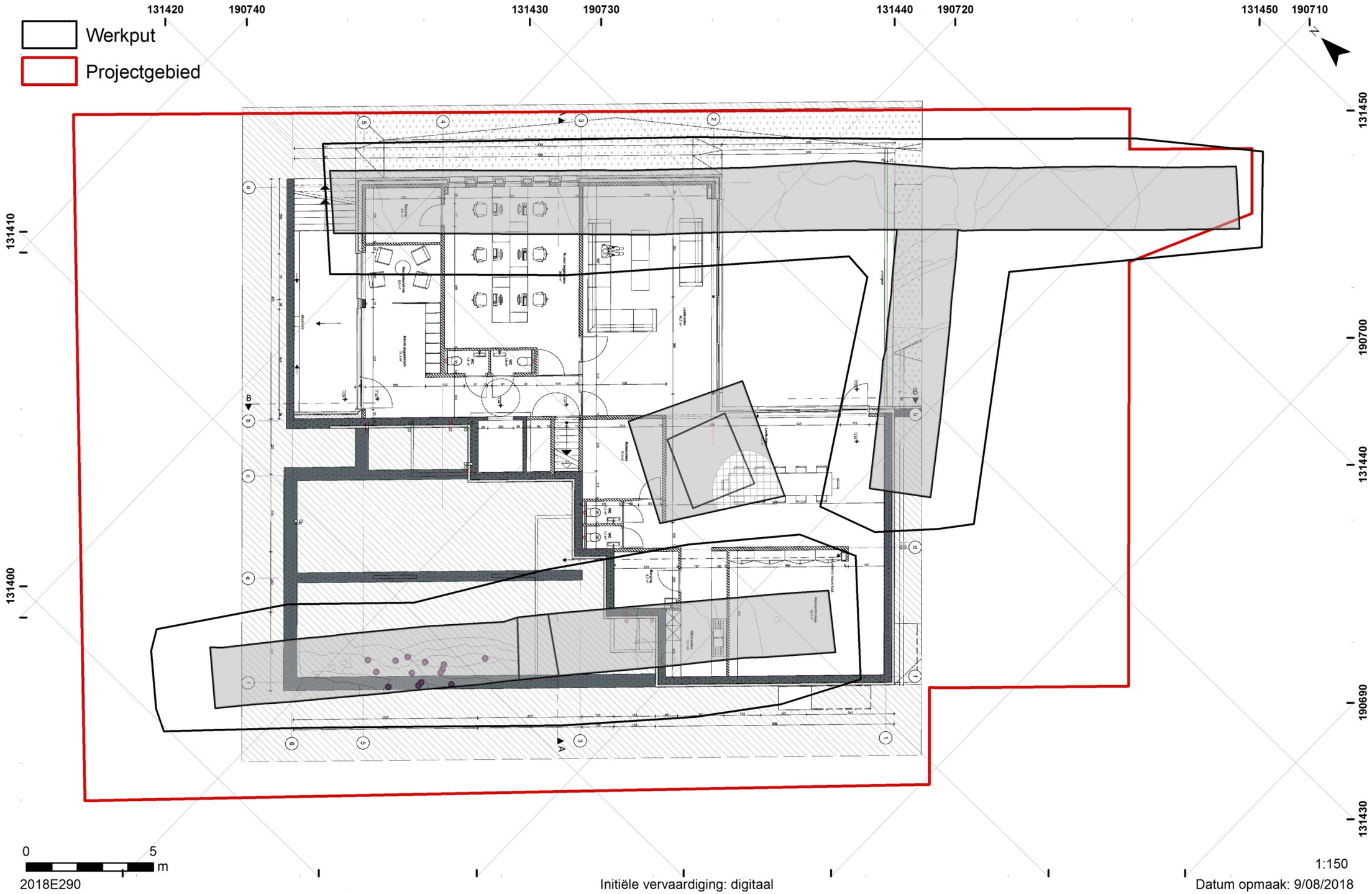

Kaart 4. Allesporenkaart op het ontwerp van verdiep -0,5 en de funderingen.

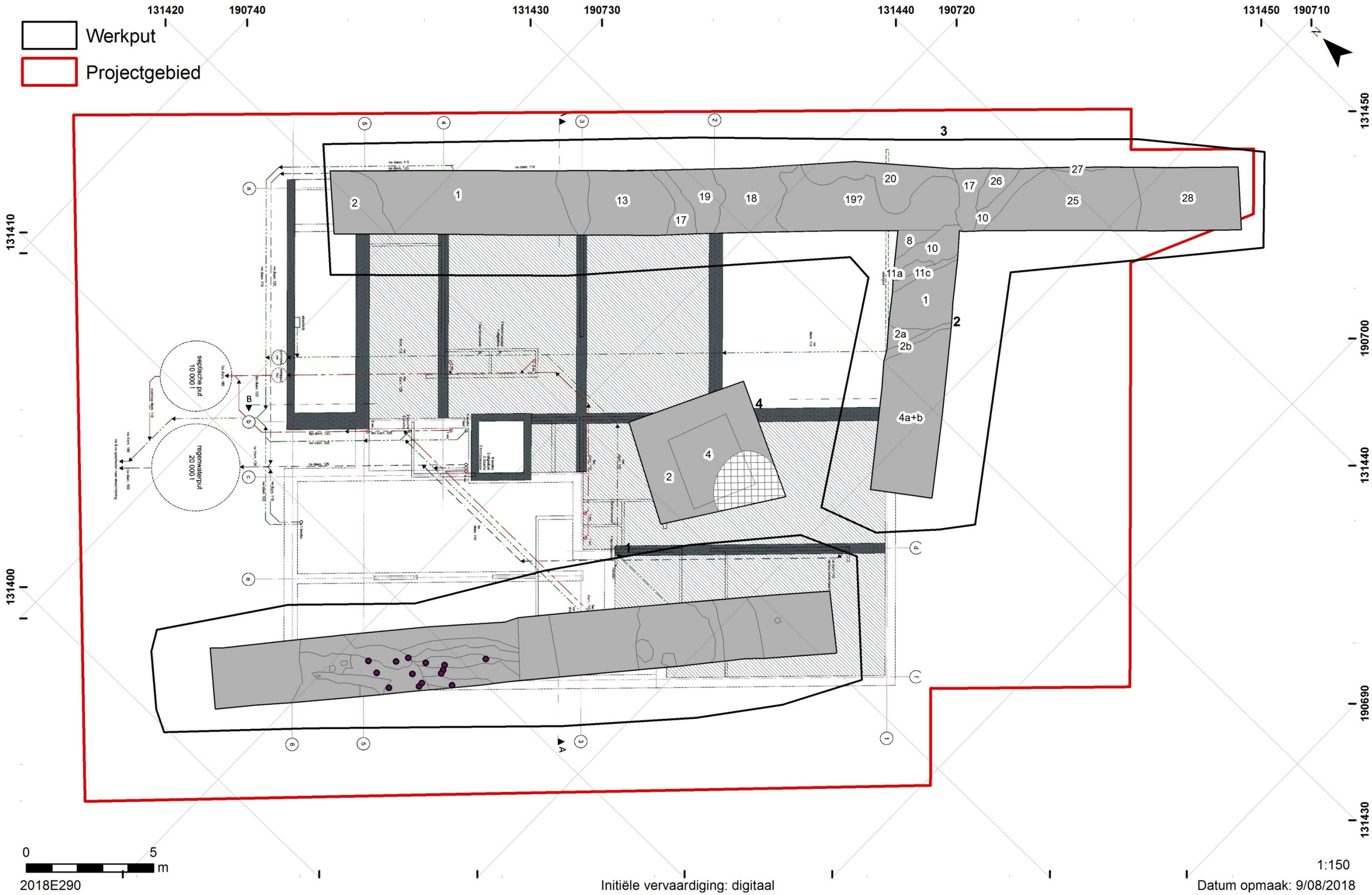

Kaart 5. Allesporenkaart op het funderingsplan.

2. ASSESSMENTRAPPORT

2.1. AARDKUNDIGE OPBOUW

Binnen het projectgebied was nergens sprake van de aanwezigheid van een natuurlijke bodem. Het gehele projectgebied kan omschreven worden als OB.

2.2. ASSESSMENT VAN SPOREN EN STRUCTUREN

Tijdens de prospectie met ingreep in de bodem werden 3 proefsleuven en 1 proefput aangelegd binnen het projectgebied (WP I – WP IV). Op basis van het bureauonderzoek kon besloten worden dat de site allicht gekenmerkt werd door een complexe verticale stratigrafie. De verwachte archeologische resten zouden mogelijk in verband staan met de aanwezigheid van de stadsomwalling (wallichamen, grachten en eventueel muurresten). Hieronder worden kort de resultaten per werkput weergegeven.

2.2.1. Werkput I

De eerste sleuf werd aangelegd in het zuidwestelijke deel van het terrein met een noordwestelijke – zuidoostelijke oriëntatie haaks op de straat. De sleuf heeft ter hoogte van het maaiveld (tussen + 5,75 meter en + 6 meter TAW) een breedte van ± 4 meter (kaart 6). De sleuf werd vervolgens trapsgewijs verdiept tot op het niveau van het eerste opgravingvlak en had hier een breedte van 2,50 meter. De diepte van het vlak varieert (tussen ± 3,90 meter en 4,20 meter + TAW) en werd op het terrein bepaald op basis van de aanwezige archeologische resten, de vraagstelling, de diepte van de grondwatertafel en de geldende wettige veiligheidsvoorschriften inzake stabiliteit. Gemiddeld bevond het vlak zich ± 2 meter onder het bestaande maaiveld. De sleuf had een lengte van ± 24,49 meter.
Tijdens het onderzoek van de sleuf werd al snel duidelijk dat de belangrijkste aanwezige archeologische resten bestonden uit verschillende strata en niet zozeer uit sporen. Daarom werd besloten om voornamelijk oog te hebben voor de registratie van de stratigrafische opbouw, relaties en eventuele interpretatie van de verschillende aanwezige lagen.

Wel dient hier melding gemaakt te worden van een aanwezige “palenzwerm” in vlak 1 (fig. 3), waardoor het vlak hier plaatselijk wat hoger werd aangelegd. De paaltjes manifesteerden zich als kleine donkere circulaire verkleuringen met fragmentjes organisch materiaal afkomstig van vergaan hout. Enkele paaltjes waren structureel in betere staat en bevatten nog effectieve paalresten. De paaltjes leken zich te bevinden in een zone gekenmerkt door parallel met de sleuf lopende verkleuringen (spoor 18) met een eerder bruine tot grijze kleur en een verhoogde organische component. Tevens dienen we melding te maken van de aanwezige

baksteenconcentratie (Sp1) die de sleuf dwarste en min of meer parallel met de straat was georiënteerd. De concentratie, met een breedte van ± 1,47 meter, was slechts enkele centimeters dik en bevatte geen structurele resten meer. Een min of meer gelijkaardige concentratie werd aangetroffen in WP III aan de andere zijde van het terrein.

Fig. 3. Zgn. "palenzwerm", WP I, Vl.1.

Tijdens de prospectie met ingreep in de bodem werd besloten het zuidwestelijke profiel van WP I op te schonen en nauwkeurig te bestuderen en te registreren. Beide profielen vertoonden immers weinig fundamentele verschillen en een studie van beide zou geen extra gegevens opleveren omtrent de interpretatie van de aangetroffen archeologische resten.
In totaal werden 23 laagnummers toegewezen aan de verschillende aanwezige pakketten die in het profiel werden herkend. Wat meteen opvalt bij de studie van het profiel is dat geen enkele van de aangetroffen lagen over de volledige breedte van het profiel kon worden herkend. Het gaat met andere woorden telkens om lokaal afgezette of gedumpte pakketten aarde. Een tweede opvallend feit is het meestal sterk gevlekte uiterlijk van de verschillende lagen en de samenstelling die hoofdzakelijk bestond uit zuiver (vondsten- en inclusievrij) versmeten (gevlekt en heterogeen) moederbodemmateriaal. Dit materiaal bestond hoofdzakelijk uit licht lemige zand. Plaatselijk bevonden zich in de lagen tevens enkele brokken lemig of kleiig moederbodemmateriaal (lagen 4, 6, 9, 12, 14, 15, 17, 19, 20 en 22).
Enkele lagen, voornamelijk in het zuidelijke en iets dieper uitgegraven deel van de sleuf (ongeveer ter hoogte van de baksteenconcentratie Sp1), hadden een homogenere, meer organische samenstelling en hadden een grijze tot donkergrijze kleur. Deze bevatten vaak wat inclusies houtskool of een enkel kleiner baksteenfragmentje (lagen 5, 7, 8, 13, 18 en 23).
Een deel van de lagen bestond uit een mengeling van beide voorgaande (lagen 2, 3 en 11).
Laag 10 bestond uit een concentratie puin aanwezig tussen de lagen 8 en 11. Laag 21 ten slotte bestond uit een zuivere zandige lichtgrijsbeige laag.

2.2.2. Werkput II

De sleuf werd aangelegd in het zuidoosten van het projectgebied min of meer haaks op WP I, parallel met de straat. De sleuf heeft ter hoogte van het maaiveld (± 5,70 meter + TAW) een breedte van 4 meter. De sleuf werd vervolgens trapsgewijs verdiept tot op het niveau van het eerste opgravingvlak en had hier een breedte van 2,50 meter. De diepte van het vlak (± 3,80 meter + TAW) werd op het terrein bepaald op basis van de aanwezige archeologische resten, de vraagstelling, de diepte van de grondwatertafel en de geldende wettige veiligheidsvoorschriften inzake stabiliteit. Gemiddeld bevond het vlak zich ± 2 meter onder het bestaande maaiveld. De sleuf had een lengte van ± 10,58 meter (kaart 7).
Tijdens het onderzoek van de sleuf werd al snel duidelijk dat de belangrijkste aanwezige archeologische resten bestonden uit verschillende *strata* en niet zozeer uit sporen. Daarom

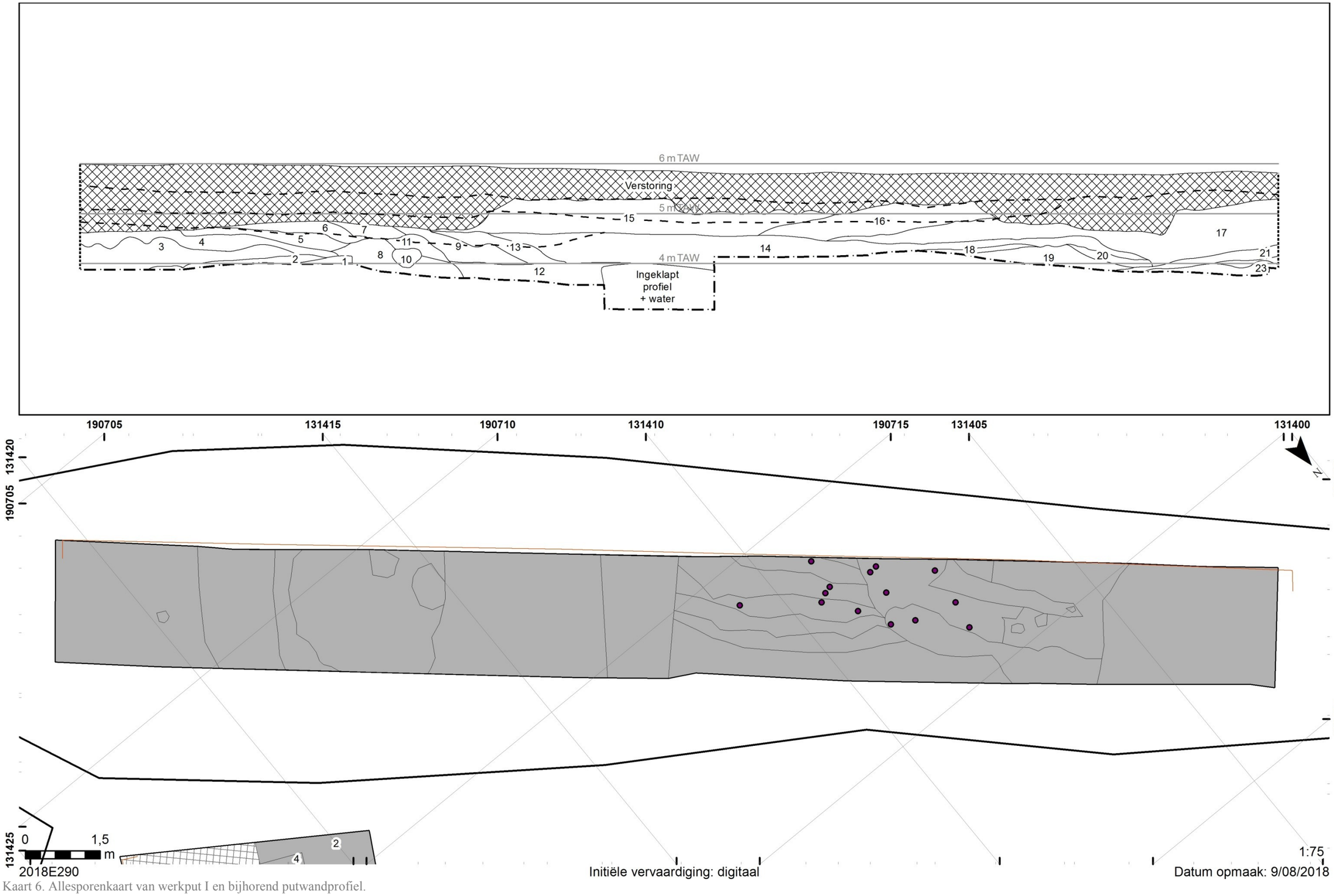

Kaart 6. Allesporenkaart van werkput I en bijhorend putwandprofiel.

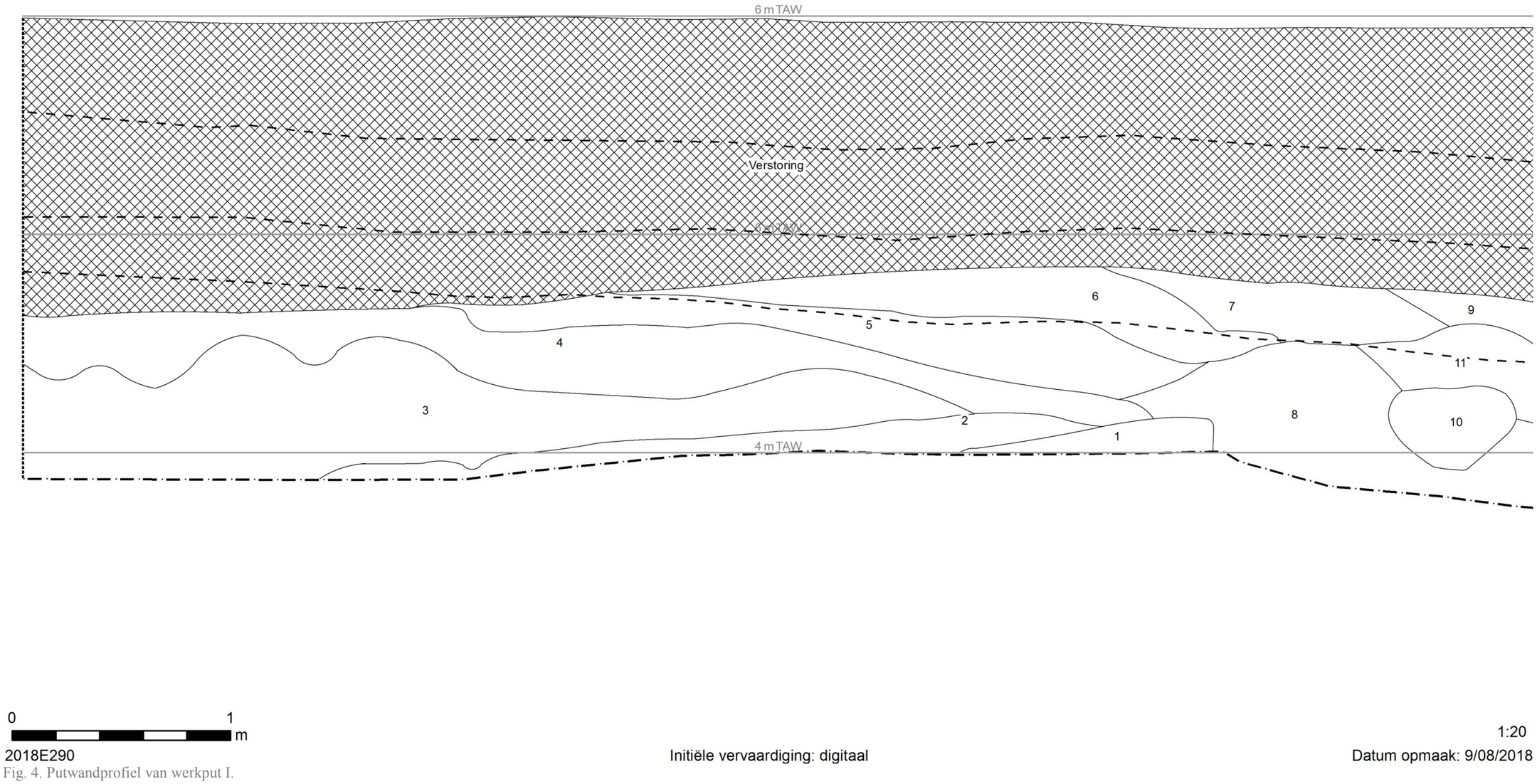

Fig. 4. Putwandprofiel van werkput I.

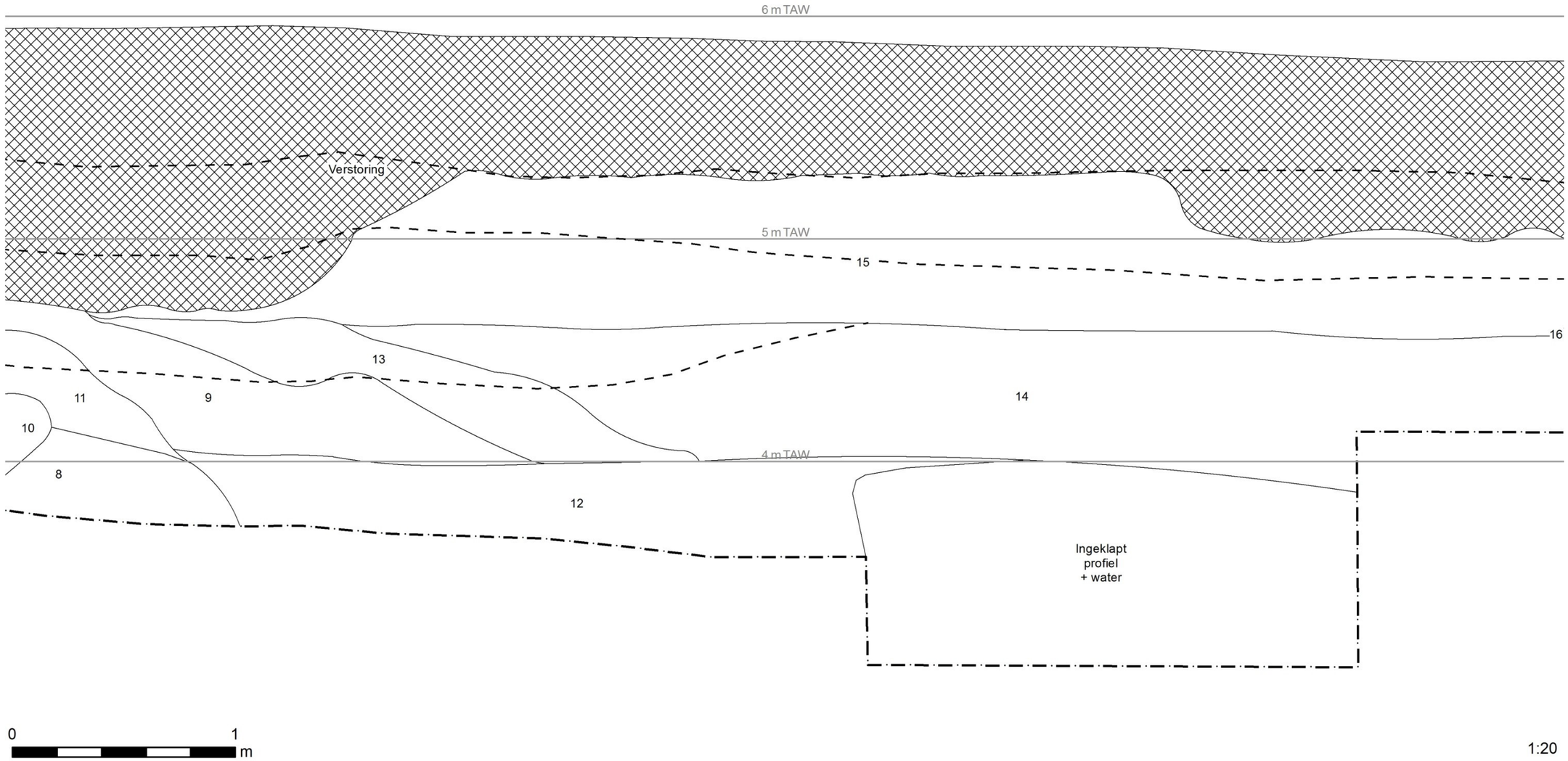

Fig. 5. Putwandprofiel van werkput I.

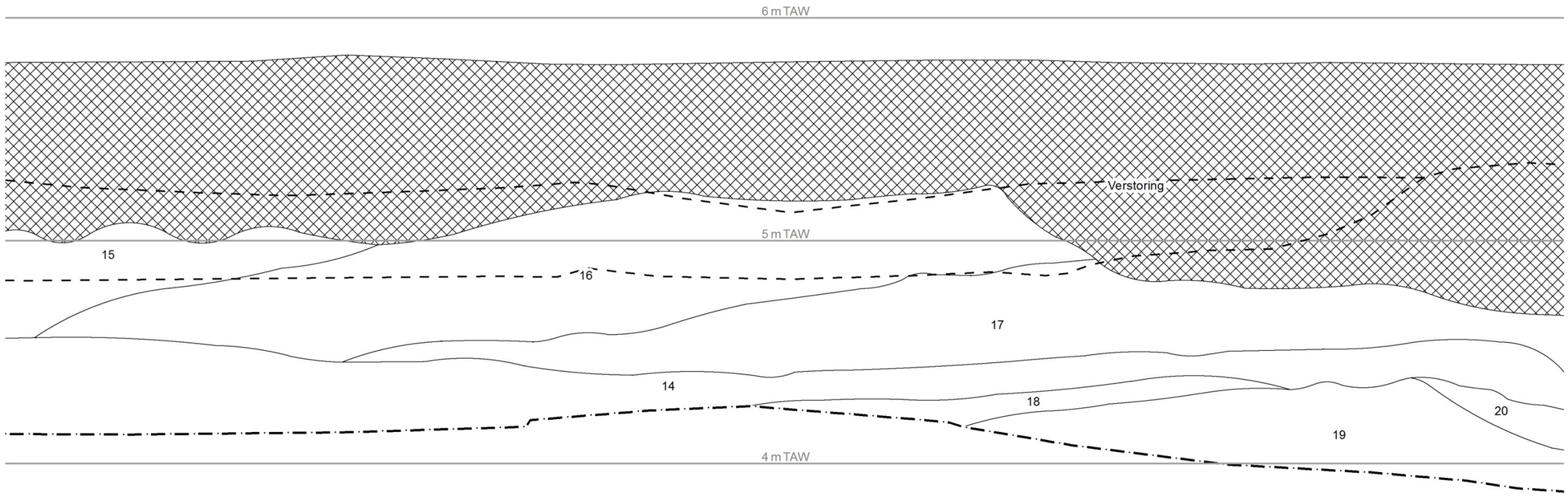

0 1 m

2018E290

Initiële vervaardiging: digitaal

1:20

Datum opmaak: 9/08/2018

Fig. 6. Putwandprofiel van werkput I.

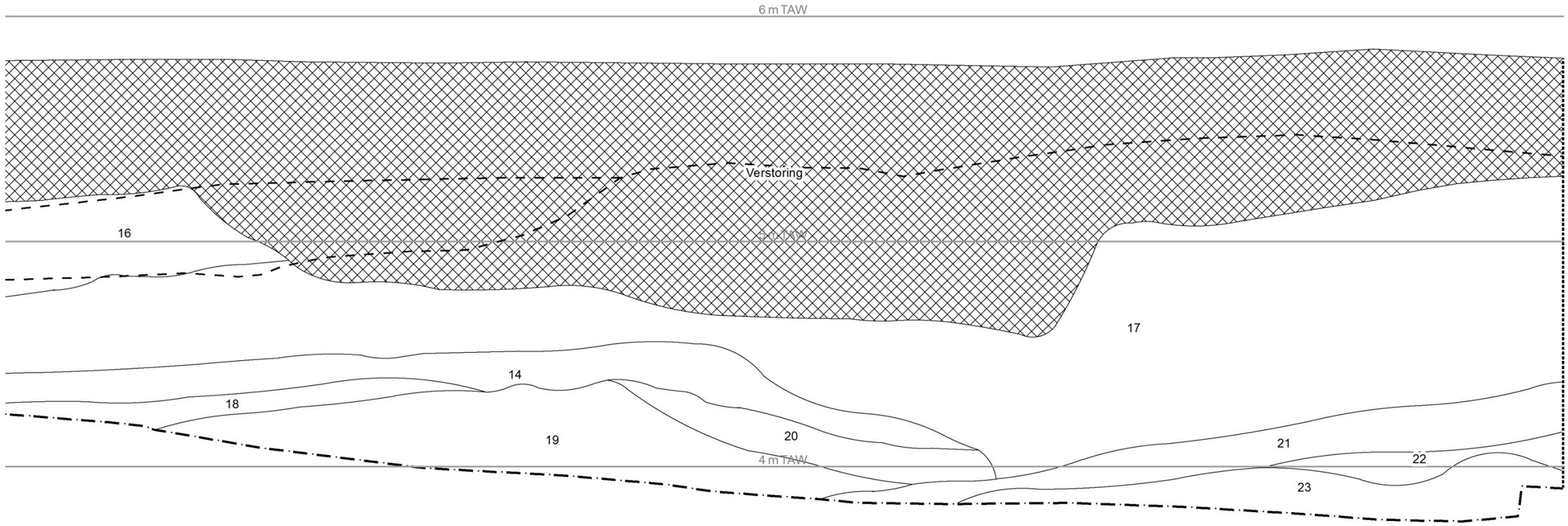

0 1 m

2018E290

Initiële vervaardiging: digitaal

1:20

Datum opmaak: 9/08/2018

Fig. 7. Putwandprofiel van werkput I.

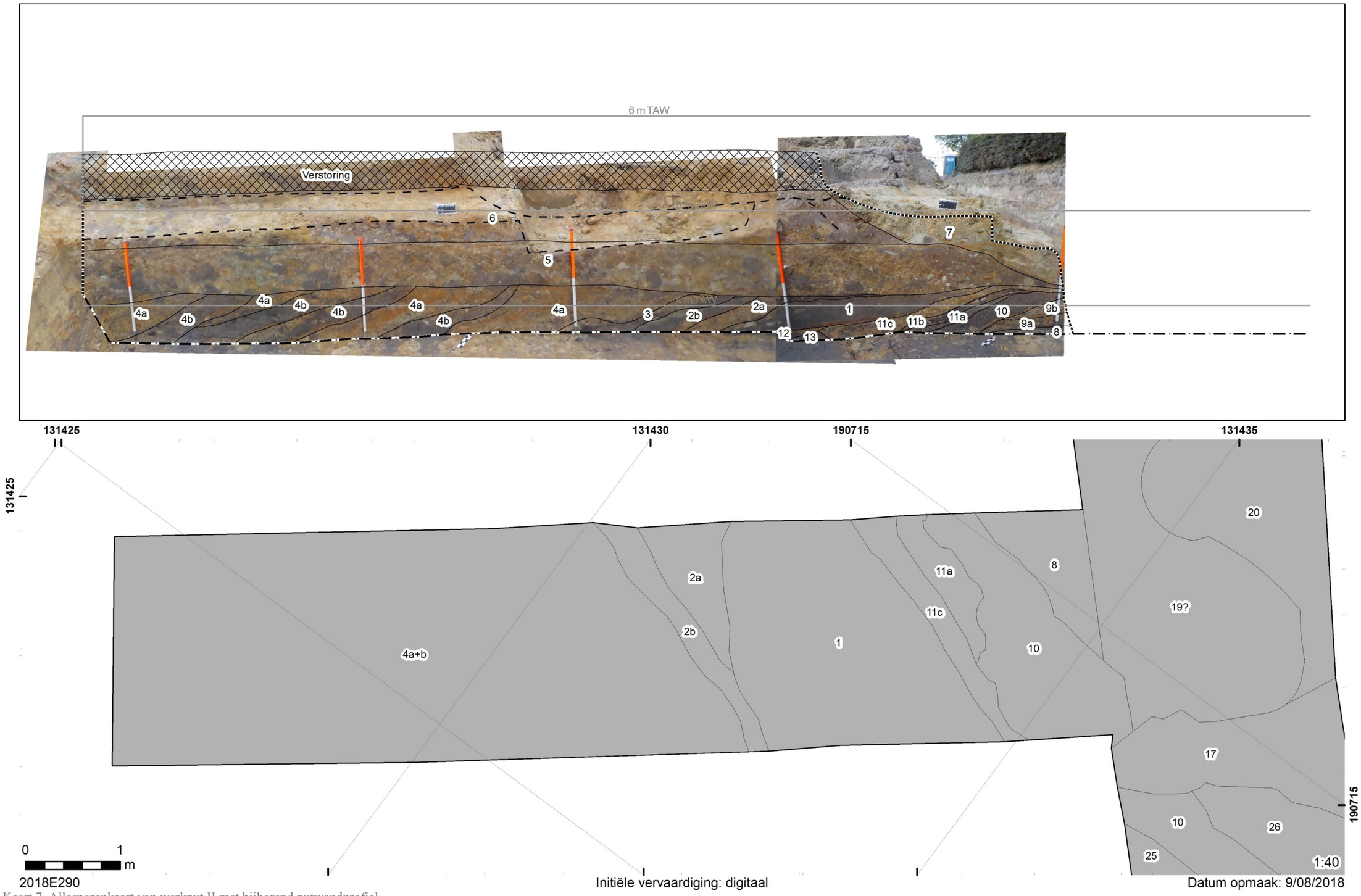

Kaart 7. Allesporenkaart van werkput II met bijhorend putwandprofiel.

werd besloten om voornamelijk oog te hebben voor de registratie van de stratigrafische opbouw, relaties en eventuele interpretatie van de verschillende aanwezige lagen.
Tijdens de prospectie met ingreep in de bodem werd besloten het noordwestelijke profiel van WP II op te schonen en nauwkeurig te bestuderen en te registreren. Beide profielen vertoonden immers weinig fundamentele verschillen en een studie van beide zou geen extra gegevens opleveren omtrent de interpretatie van de aangetroffen archeologische resten.
In totaal werden 13 spoornummers toegewezen aan de verschillende pakketten die in het profiel werden herkend. Hierbij werd vervolgens bij sommige lagen een opsplitsing toegebracht door middel van de letters a, b en c wat het totaal aantal individuele spoorrecords op 18 brengt.
Bij de studie van het profiel herkennen we drie verschillende hoofdfases. De jongste fase wordt vertegenwoordigd door een zeer heterogeen gevlekt pakket zandige leem (laag 6) dat onderaan met een scherpe horizontale begrenzing van het onderliggende pakket te onderscheiden is. Het pakket liep bijna over de volledige lengte van het profiel door. Bovenaan was het verstoord door recentere bodemingrepen en in het oosten werd de laag doorsneden door laag 7.
Het onderliggende pakket (laag 5) met een dikte van ± 50 centimeter kon over de volledige breedte van het profiel worden herkend. Het pakket geleek sterk op het afdekkende pakket (laag 6) en kon enkel door de aanwezigheid van een scherpe begrenzing tussen beide van het bovenliggende pakket onderscheiden worden. Laag 5 zelf had onderaan een zeer scherpe vrijwel horizontale begrenzing. In het oosten werd de laag doorsneden door laag 7. Laag 5 vertegenwoordigt de tweede fase.
De oudste fase wordt vertegenwoordigd door de lagen die zich in de onderste 20 centimeter van het profiel manifesteerden (lagen 1 tem 4 en 8 tem 13). De lagen 1, 2, 4, 8, 10 en 11 werden eveneens in vlak 1 waargenomen en ingemeten. Opvallend is de afwisseling en positie van de lagen. De verschillende pakketten lijken zich achtereenvolgens te hebben afgezet van oost naar west en vertonen een dalend verloop in westelijke richting. Hierbij valt een zekere regelmaat te onderscheiden waarbij eerder homogeen grijze en meer organische pakketten (lagen 1, 3, 8, 10 en 13) worden afgedekt door heterogene pakketten bestaande uit een mengeling van brokken organisch materiaal houdende aarde met moederbodemmateriaal. Sommige heterogene lagen zijn hoofdzakelijk uit moederbodemmateriaal (lagen 2a, 4a, 9a, 9b, 11c en 12) samengesteld terwijl andere een beduidend groter aandeel organisch houdende aarde bevatten (lagen 2b, 4b, 11a en 11b).

De oorspronkelijke oriëntatie van de lagen kon afgeleid worden op basis van de vaststellingen in vlak 1. Hieruit bleek een min of meer oost-westelijke oriëntatie van de verschillende pakketten.

2.2.3. Werkput III

Werkput III is de langste van de onderzochte sleuven en werd aangelegd in het noordoostelijke deel van het terrein met een noordwestelijke – zuidoostelijke oriëntatie haaks op de straat. De sleuf heeft ter hoogte van het maaiveld (tussen + 5,70 meter en + 6 meter TAW) een breedte van ± 4 meter. De sleuf werd vervolgens trapsgewijs verdiept tot op het niveau van het eerste opgravingvlak en had hier een breedte van 2,50 meter. De sleuf heeft een in zuidoostelijke richting stijgend vlak vanwege de aard van de geplande werken op deze plaats. De diepte van het vlak stijgt van ± 3,70 meter naar 5 meter + TAW. Plaatselijk werd het vlak wat dieper aangelegd (± 3,50 meter + TAW). Het niveau van het opgravingvlak en werd op het terrein bepaald op basis van de aanwezige archeologische resten, de vraagstelling, de diepte van de grondwatertafel en de geldende wettige veiligheidsvoorschriften inzake stabiliteit. Gemiddeld bevond het vlak zich ± 2 meter onder het bestaande maaiveld. De sleuf had een lengte van ± 35,66 meter.
Tijdens het onderzoek van de sleuf werd al snel duidelijk dat de belangrijkste aanwezige archeologische resten bestonden uit verschillende *strata* en niet zozeer uit sporen. Daarom werd besloten om voornamelijk oog te hebben voor de registratie van de stratigrafische opbouw, relaties en eventuele interpretatie van de verschillende aanwezige lagen.

Wel dient hier melding te worden gemaakt van de aanwezige baksteenconcentratie (Sp13) die de sleuf dwarste en min of meer parallel met de straat was georiënteerd. De concentratie, met een breedte van ± 3,40 meter, was slechts enkele centimeters dik en bevatte geen structurele resten meer. Een min of meer gelijkaardige concentratie werd aangetroffen in WP I aan de andere zijde van het terrein.

Tijdens de prospectie met ingreep in de bodem werd besloten het noordoostelijke profiel van WP III op te schonen en nauwkeurig te bestuderen en te registreren. Beide profielen vertoonden immers weinig fundamentele verschillen en een studie van beide zou geen extra gegevens opleveren omtrent de interpretatie van de aangetroffen archeologische resten.
In totaal werden 32 laagnummers toegewezen aan de verschillende herkende pakketten. Wat meteen opvalt bij de studie van het profiel is dat geen enkele van de aangetroffen lagen over

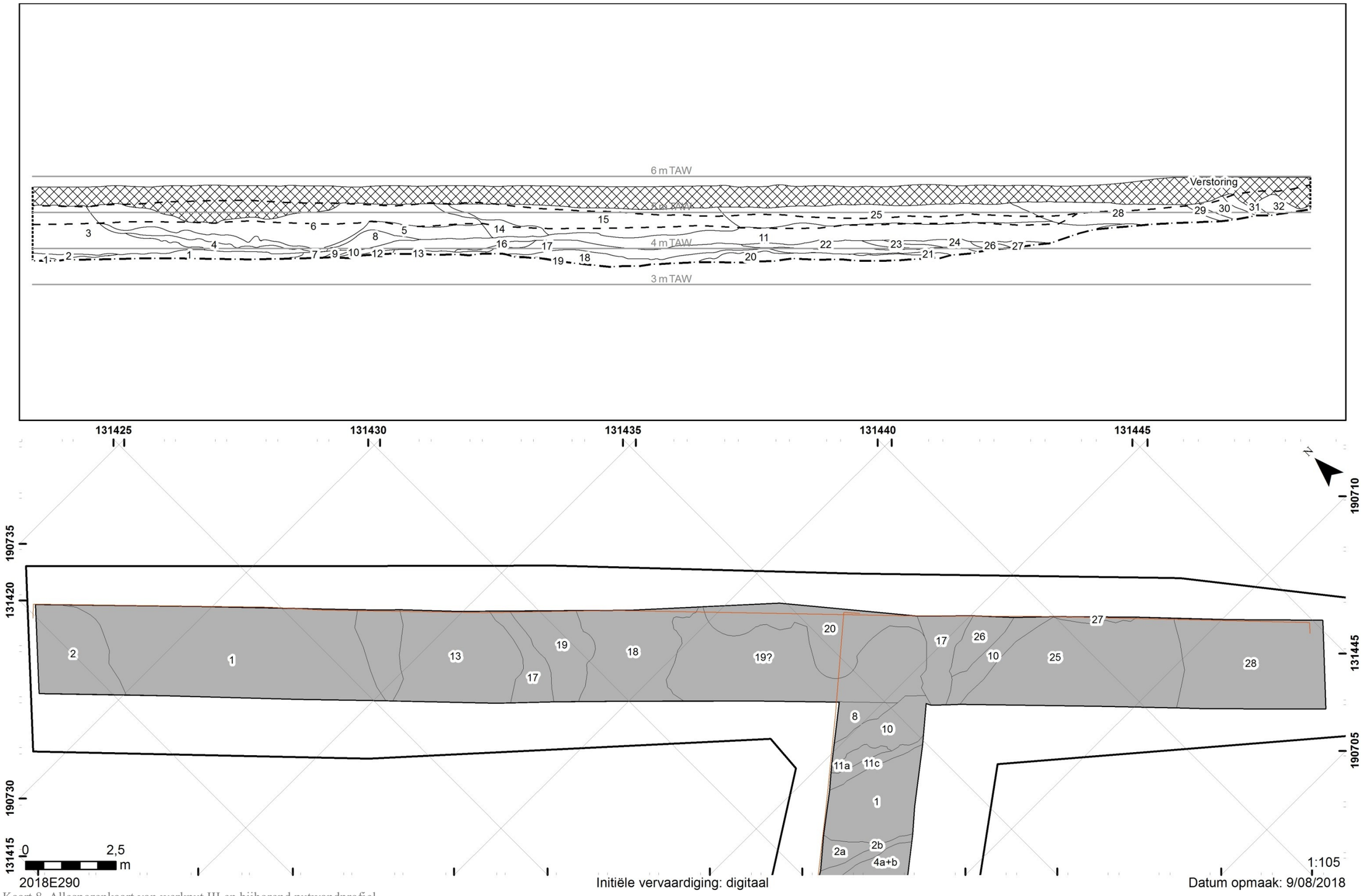

Kaart 8. Allesporenkaart van werkput III en bijhorend putwandprofiel.

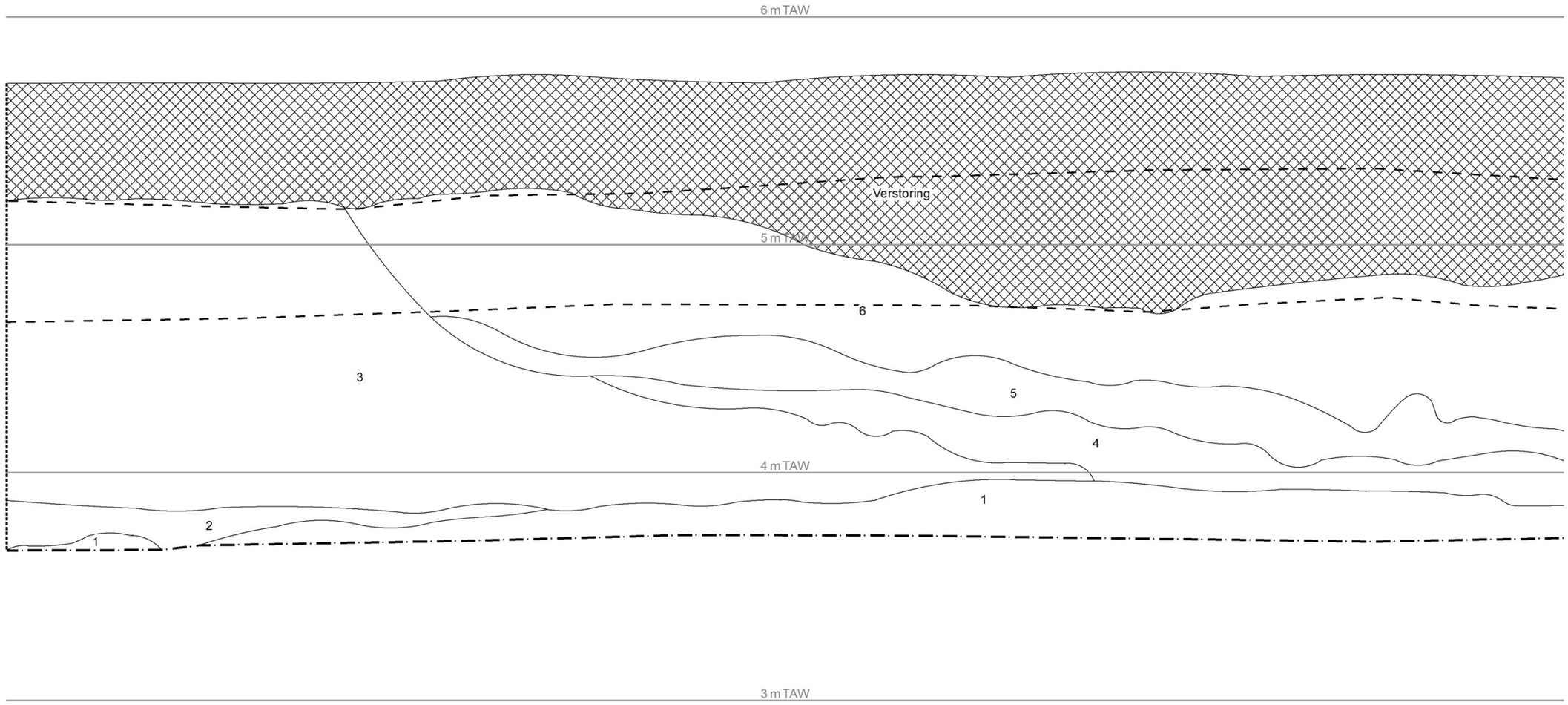

0 1 m

2018E290

Initiële vervaardiging: digitaal

1:20

Datum opmaak: 9/08/2018

Fig. 8. Profiel van werkput III.

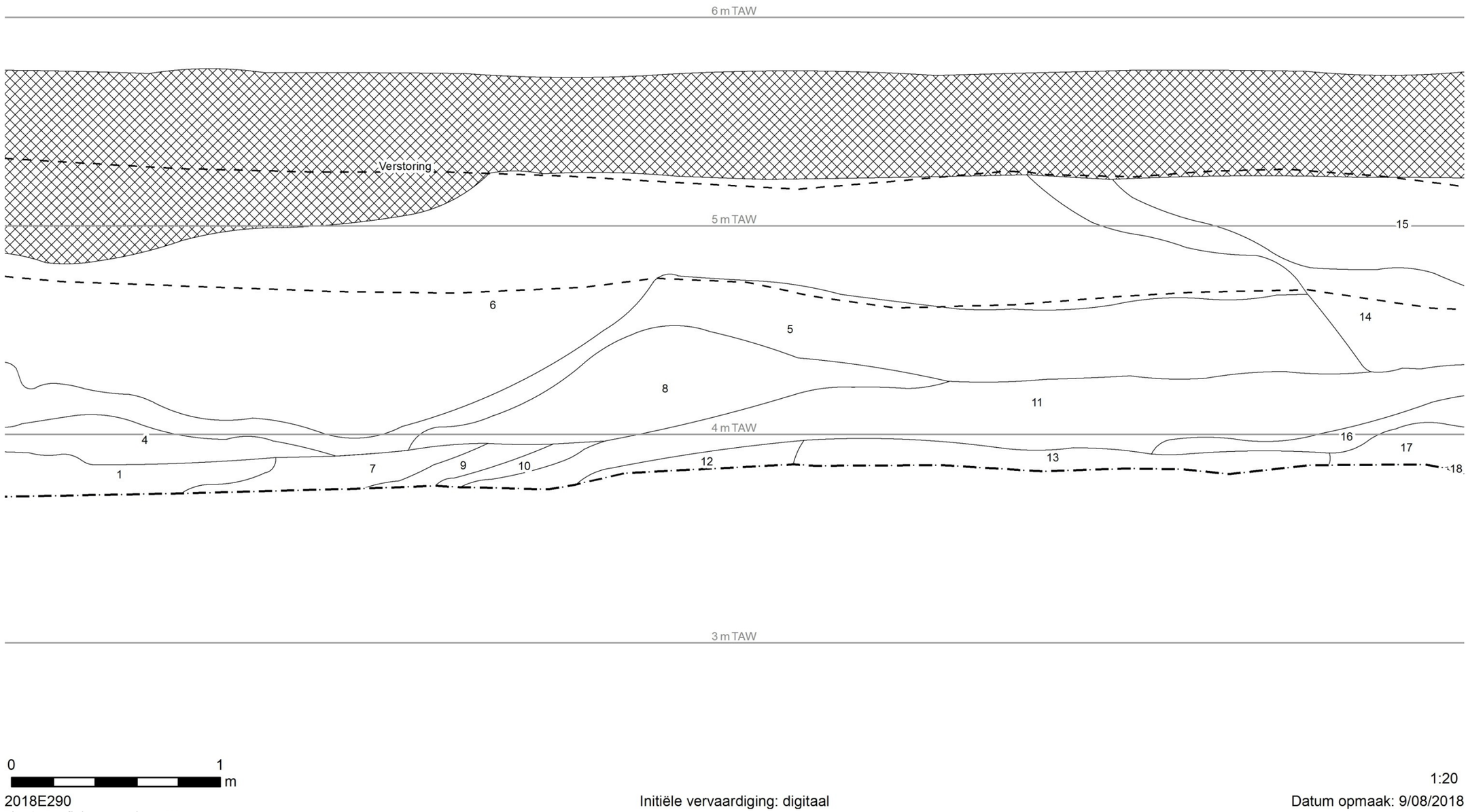

Fig. 9. Profiel van werkput III.

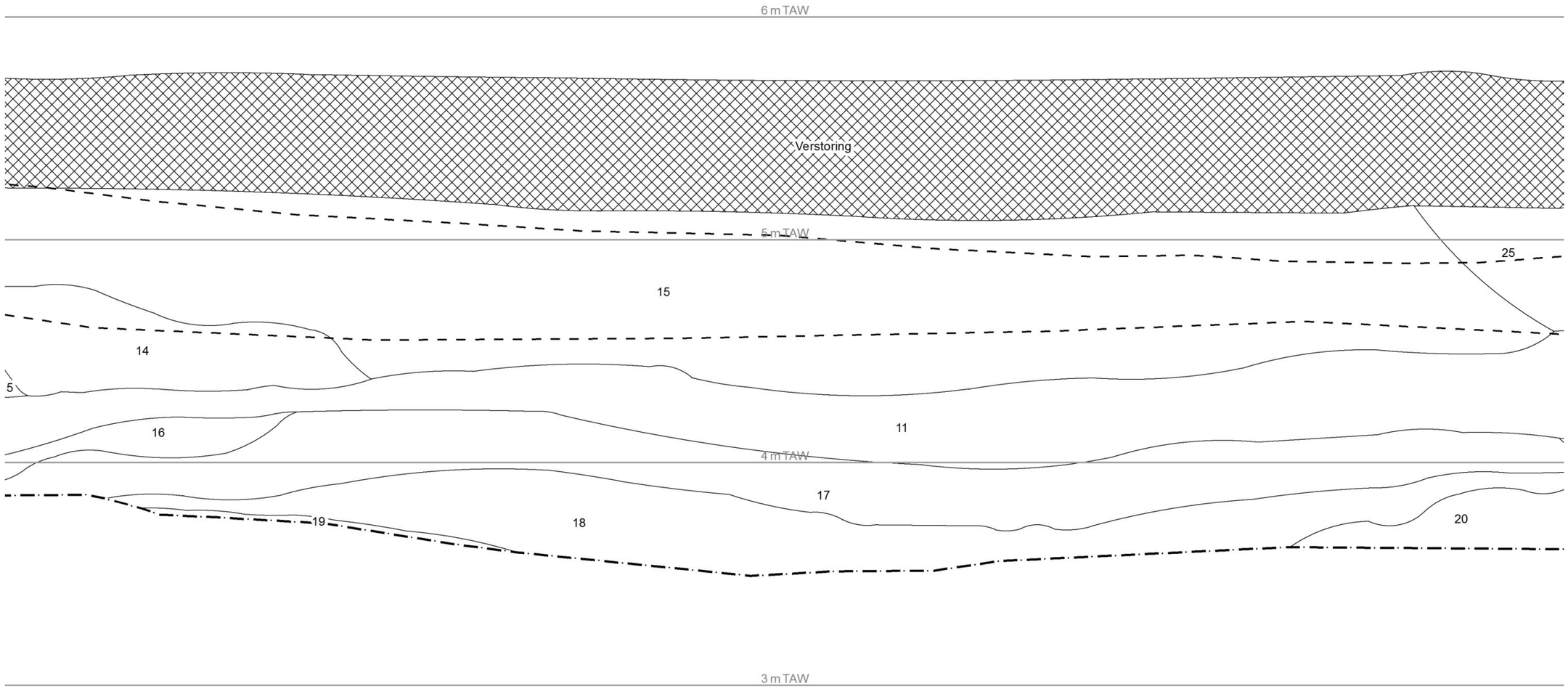

0 1 m

2018E290

Initiële vervaardiging: digitaal

1:20

Datum opmaak: 9/08/2018

Fig. 10. Profiel van werkput III.

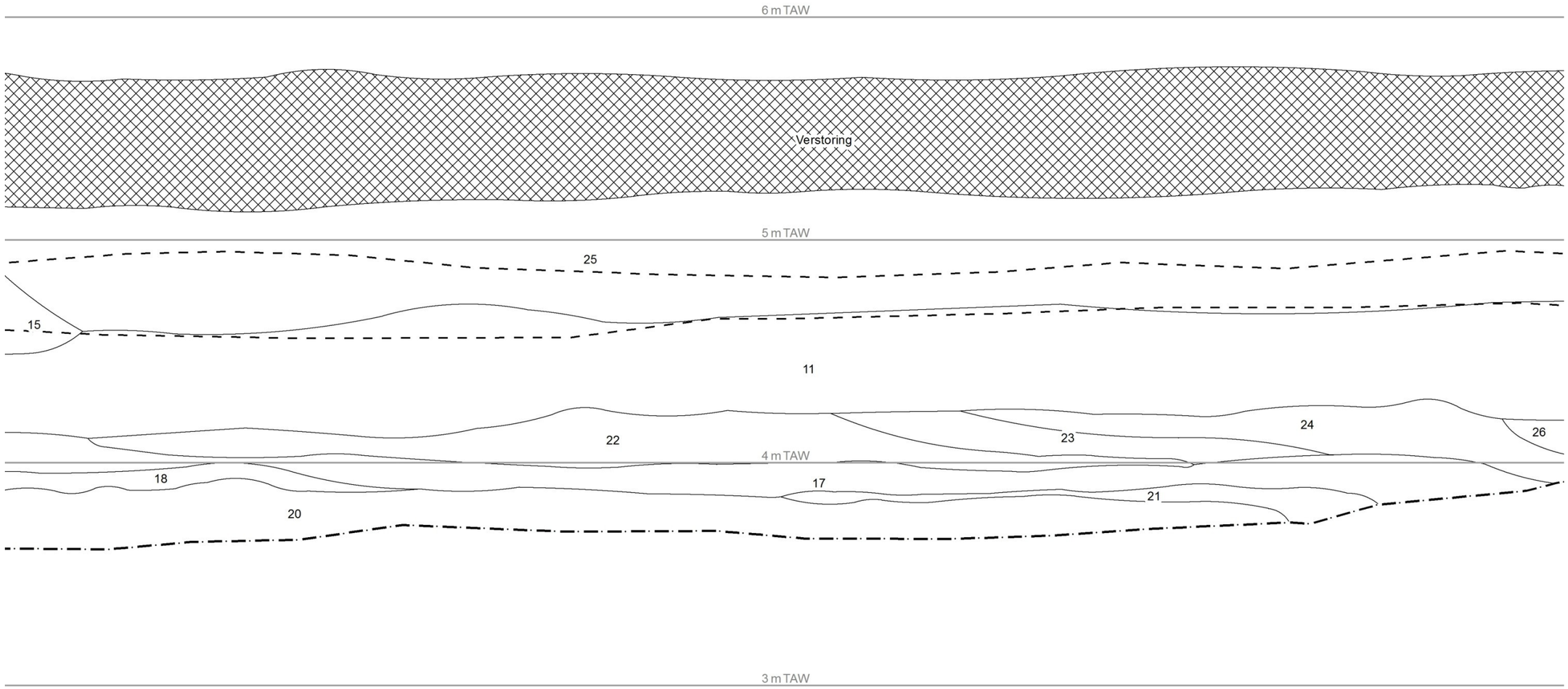

0 1 m

2018E290

Initiële vervaardiging: digitaal

1:20

Datum opmaak: 9/08/2018

Fig. 11. Profiel van werkput III.

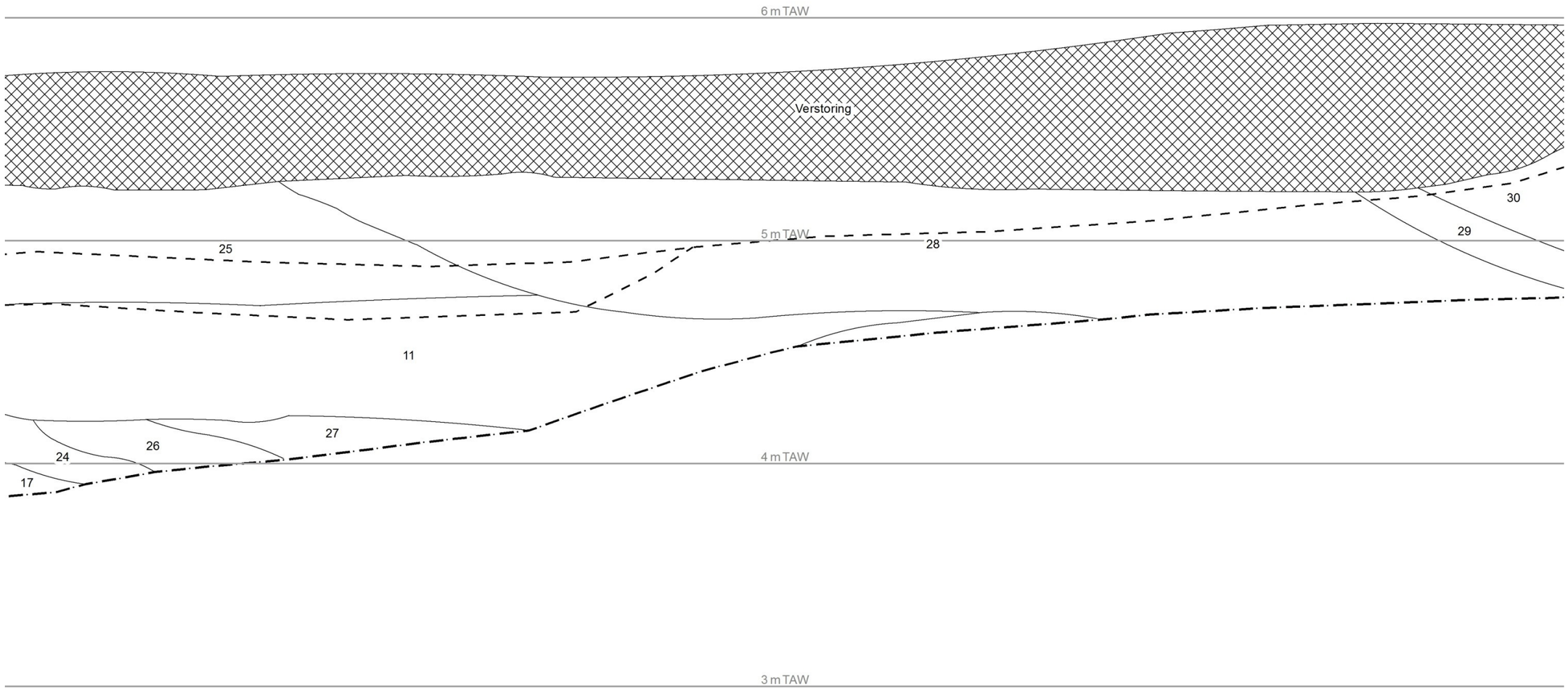

0 1 m

2018E290

Initiële vervaardiging: digitaal

1:20

Datum opmaak: 9/08/2018

Fig. 12. Profiel van werkput III.

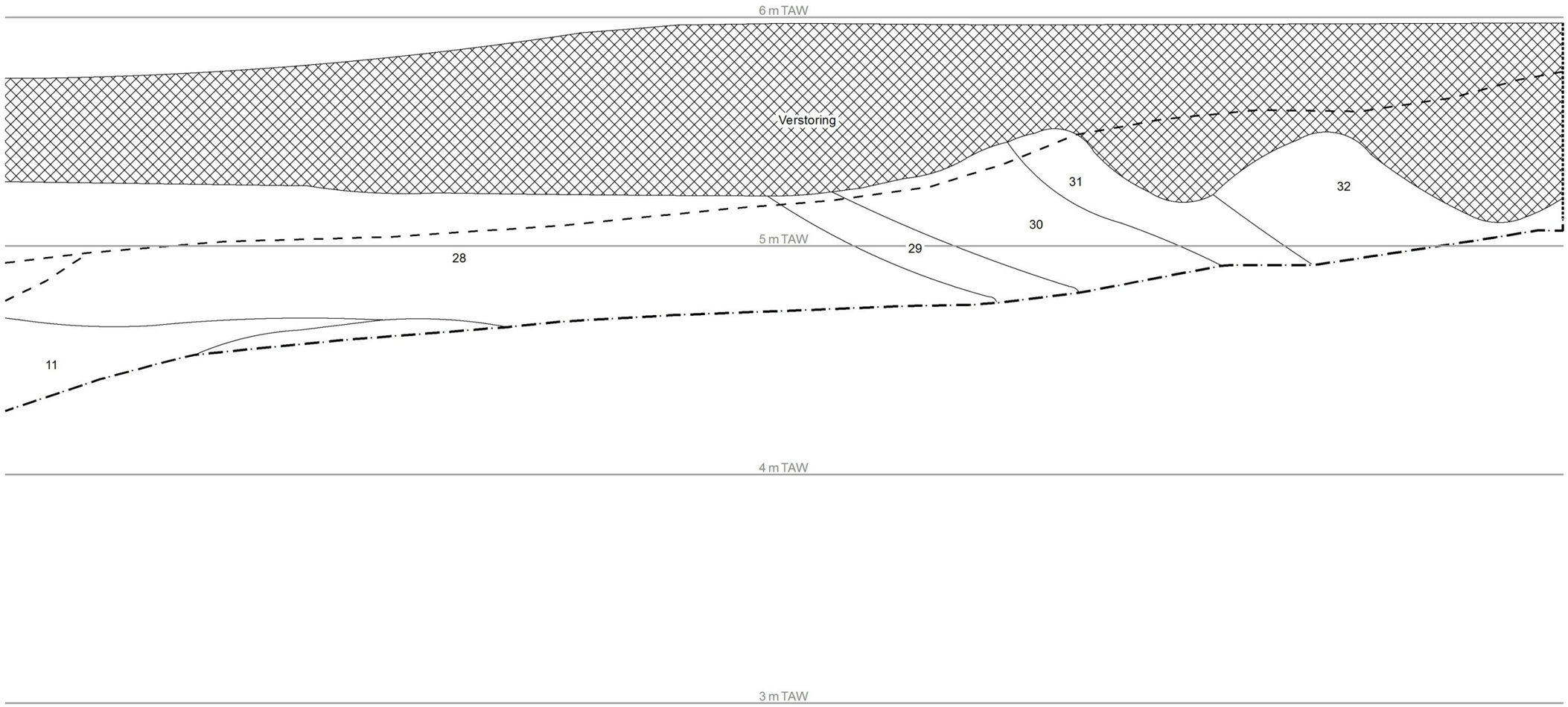

0 1 m

2018E290

Initiële vervaardiging: digitaal

1:20

Datum opmaak: 9/08/2018

Fig. 13. Profiel van werkput III.

de volledige breedte van het profiel kon worden herkend. Het gaat met andere woorden telkens om lokaal afgezette of gedumpte pakketten aarde. Een tweede opvallend feit is het meestal sterk gevlekte uiterlijk van de verschillende lagen en de samenstelling die hoofdzakelijk bestond uit zuiver (vondsten- en inclusievrij) versmeten (gevlekt en heterogeen) moederbodemmateriaal. Dit materiaal bestond hoofdzakelijk uit licht lemige zand. Plaatselijk bevonden zich in de lagen tevens enkele brokken lemig of kleiig moederbodemmateriaal (lagen 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 18, 21, 25, 26, 28, 30 en 32). Het grootste deel van het profiel bestond uit deze pakketten samengesteld uit hoofdzakelijk versmeten moederbodemmateriaal.

Net zoals bij profiel 1 in WP I bestond een deel van de lagen uit een mengeling van dit moederbodemmateriaal met homogeen grijze en meer organisch materiaal bevattende brokken aarde (lagen 22, 29 en 31).

Een derde groep lagen had een eerder homogeen uiterlijk met een grijze hoofdkleur ten gevolge van een hogere graad aan organisch materiaal (lagen 12, 16, 17, 19, 20, 23, 24 en 27) Opvallend is het feit dat een deel van deze lagen (ter hoogte van de dwarse sleuf WP II) zeer compact waren (lagen 17, 20 en 23).

2.2.4. Werkput IV

WP IV is een proefput en werd min of meer centraal in het terrein aangelegd. De positie van de sleuf werd bepaald op basis van de vaststellingen gedaan in de andere proefsleuven. Gezien de aanwezigheid van een schijnbaar lineair spoor bestaande uit een concentratie baksteenpuin in WP I en WP III werd beslist WP IV aan te leggen ter hoogte van dit spoor tussen beide sleuven in. Zo kon worden nagegaan of het spoor over het volledige terrein doorliep. De sleuf had ter hoogte van het maaiveld (tussen + 6,00 meter en + 6,24 meter TAW) een oppervlakte van ± 21,82 m². Op een diepte van ± 1,20 meter werd de proefput centraal verkleind. Ter hoogte van het diepst uitgegraven punt (TAW ± + 3,31 meter) had WP IV een oppervlakte van ± 7,49 meter. Het niveau van het opgravingvlak werd op het terrein bepaald op basis van de aanwezige archeologische resten, de vraagstelling, de diepte van de grondwatertafel en de geldende wettige veiligheidsvoorschriften inzake stabiliteit.

Tijdens het onderzoek van de sleuf werd al snel duidelijk dat de belangrijkste aanwezige archeologische resten bestonden uit verschillende *strata* en niet zozeer uit sporen. Daarom werd besloten om voornamelijk oog te hebben voor de registratie van de stratigrafische opbouw, relaties en eventuele interpretatie van de verschillende aanwezige lagen.

Tijdens de prospectie met ingreep in de bodem werd besloten het oostelijke profiel van WP IV op te schonen en nauwkeurig te bestuderen en te registreren. Dit bleek het meest intacte profiel te zijn. De bovenste delen van de sleuf en ook het grootste deel van de drie andere profielen waren verstoord door de constructie en de sloop van de 20ste-eeuwse bebouwing.
In totaal werden slechts 4 laagnummers uitgeschreven. De lagen 1, 2 en 3 hadden een erg gevlekt uiterlijk en waren grotendeels samengesteld uit versmeten moederbodemmateriaal plaatselijk gemengd met meer organisch materiaal bevattende brokken aarde met eerder grijze kleur. De verschillende pakketten konden van elkaar onderscheiden worden door een scherpe (maar niet altijd even duidelijk herkenbare) grens en vertegenwoordigen allicht drie verschillende fases in de gebruiksgeschiedenis van het terrein.
De onderste laag 4 had een totaal andere samenstelling en bestond uit een homogeen grijs tot blauwgrijs pakket vrij organisch licht zandig kleiig materiaal. In de laag bevonden zich wat brokjes baksteen en kalkhoudende mortel en een enkel fragment aardewerk.
Het zuidelijke en onderste deel van het profiel vertoonde een hoge reductiegraad.

Bodem werkput
Grens profiel
Hoogte (m TAW)
Profielbank
Laag
Verstoring

N

0 0,5 m

2018E290

Initiële vervaardiging: digitaal

1:20

Datum opmaak: 9/08/2018

Fig. 14. Profiel van werkput IV.

2.3. ASSESSMENT VAN VONDSTEN

2.3.1. Beschrijving en motivering van methoden

Tijdens het uitgevoerde archeologische onderzoek werden in totaal 33 vondsten ingezameld. De vondstens zijn aangetroffen tijdens het machinale aanleggen van de sleuf of het opkuisen van het vlak enerzijds (vlakvondsten) en tijdens het opschonen en bestuderen van de putwandprofielen anderzijds. De vondsten afkomstig uit het profiel werden toegeschreven aan de desbetreffende stratigrafische eenheid waarin ze werden aangetroffen. De vlakvondsten werden, indien ze werden aangetroffen tijdens het opschonen van het vlak, eveneens toegeschreven aan de desbetreffende stratigrafische eenheid waarin ze werden aangetroffen of ingemeten met GPS zodat hun exacte positie gekend is. Vondsten afkomstig uit de hogere strata werden per WP ingezameld in vakken van 5 meter.

De vondsten werden gewassen en geïnventariseerd. Ze werden in de eerste plaats onderverdeeld per vondstcategorie en geteld. De aangetroffen vondsten kunnen verdeeld worden onder de categorieën aardewerk (scherven), organisch materiaal (leder en steenkool), bouwmateriaal (bakstenen, tegels en pannen), metaal en tabakspijpen.

Scherven werden verder onderverdeeld afhankelijk van hun positie in het oorspronkelijke object (wand, rand, bodem, handvat) en hun technische eigenschappen (steengoed, rood aardewerk,…). Op basis van deze registraties werd een algemene periodedatering toegewezen aan de vondsten.

2.3.2. Observaties en registraties

Tijdens het machinale aanleggen van WP I werden enkele fragmenten baksteen ingezameld en werden tevens twee passende bodemfragmenten in porselein aangetroffen. De exacte stratigrafische positie is niet gekend. Porselein kan in Europese contexten reeds voorkomen vanaf de tweede helft van de 16de eeuw. Het opschonen van het profiel leverde geen vondstenmateriaal op.

Tijdens het machinale aanleggen van WP II werden twee aardewerkfragmenten aangetroffen. Een eerste betreft een wandfragment van een steengoedkruik. Het tweede fragment is afkomstig van een bord in majolica. Majolica was in onze contreien in gebruik in de periode 16de – 18de eeuw.

Fig. 15. De fragmenten majolica en steengoed (vondstnummer 5).

Bij het opschonen van het vlak werden in laag 4b eveneens enkele vondsten aangetroffen. Het betreft een steenkoolfragment, een fragment van een tegel en een overbakken baksteen (verglaasd) en een fragmentje leder (fig. 16).

Het opschonen van het profiel leverde eveneens enkele vondsten op. Een wandfragment in lokaal of regionaal geproduceerd rood aardewerk werd aangetroffen in laag 3. De scherf is aan de buitenzijde voorzien van loodglazuur die niet via de zgn. verstrooiingstechniek werd aangebracht. Uit laag 10 werd een fragment van een tabakspijp (steel) in witte pijpaarde aangetroffen (fig. 17). Hierdoor kan het ontstaan van de laag gedateerd worden vanaf het einde van de 16de eeuw. Uit laag 13 werd een fragment steenkool en een wandfragment van een (vermoedelijke) ongeglazuurde bloempot gerecupereerd. Alhoewel steenkool reeds vanaf de late middeleeuwen werd ontgonnen, zien we vanaf de 18de eeuw een toename in het gebruik ervan.

Fig. 16. Vondstnummer 4.

Fig. 17. Fragment van een pijpensteel uit laag 10 van werkput II (vondstnummer 10).

Fig. 18. Fragment van een (mogelijke) bloempot en steenkool uit laag 13 van werkput II (vondstnummer 12).

Tijdens het machinale aanleggen van WP III werden verschillende vondsten ingezameld. Naast steenkool, een ijzeren nagel en een stukje leder werden tevens enkele fragmenten aardewerk en een knipmes aangetroffen. Het aardewerk bestaat uit 2 wandfragmenten in lokaal of regionaal geproduceerd geglazuurd rood aardewerk en 3 bodemfragmenten afkomstig van borden uitgevoerd in faience. De fragmenten waren te klein om een duidelijke uitspraak aangaande versiering te doen (fig. 19). De productie van faience in Nederland startte omstreeks het midden van de 17de eeuw. Het knipmes bevond zich ter hoogte van laag 19 en bestaat uit een ijzeren lemmet in een benen heft bevestigd met kleine ijzeren nageltjes (fig. 20). Alhoewel er reeds zakmessen gekend zijn uit de IJzertijd en de Romeinse tijd, zien we vanaf de tweede helft van de 17de en vooral vanaf de 18de eeuw een toename in het gebruik ervan.

Het opschonen van het profiel leverde een wandfragment op van een kan geproduceerd in Westerwald met de typisch kobaltblauwe versiering te dateren in de periode late 17de – 18de eeuw. De scherf bevond zich in laag 5 (fig. 21).

Fig. 19. Aardewerk, metaal en leer uit werkput III (vondstnummer 8).

Fig. 20. Beide zijden van het knipmes uit werkput III (vondstnummer 7).

Fig. 21. Het fragment Westerwald uit laag 5 van werkput III (vondstnummer 11).

Het onderzoek van WP IV leverde slechts 2 aan elkaar passende wandfragmenten in steengoed op die tijdens het opkuisen van het profiel in laag 4 werden aangetroffen. Dit aardewerk kan ten vroegste vanaf de 18de eeuw gedateerd worden.

Fig. 22. Steengoed uit werkput IV (vondstnummer 13).

2.4. ASSESSMENT VAN STALEN

Gezien de aard en samenstelling van de aangetroffen lagen en sporen werd tijdens het uitvoeren van de prospectie met ingreep in de bodem beslist geen stalen te nemen voor verdere natuurwetenschappelijke analyse.

2.5. CONSERVATIE-ASSESSMENT

Tijdens de uitgevoerde prospectie met ingreep in de bodem werden enkele archeologische objecten ingezameld die afhankelijk van hun bewaringstoestand en aard al dan niet dienen te worden behandeld teneinde (verdere) degradatie tegen te gaan.

Het aangetroffen aardewerk (scherven, pijpen, bouwmateriaal) en de aangetroffen fragmenten steenkool behoeven geen verdere conservatie gezien hun goede bewaringstoestand.

In totaal werden drie fragmenten leer aangetroffen. Het betreft enkel snippers. Een verder onderzoek van deze fragmenten zal geen belangrijke kenniswinst opleveren. Gezien het beperkte belang van het leer, is de kostprijs van een conservatiebehandeling niet te verantwoorden.

In werkput III werd een metalen spijker gevonden. Dergelijke spijkers zijn veel voorkomend en bieden geen nuttige wetenschappelijke informatie. Ook hiervoor kan de kostprijs van een conservatiebehandeling niet verantwoord worden.

Een laatste vondst is het knipmes dat bestaat uit een combinatie van een metalen lemmet en een benen heft (fig. 20). De aard van dit object en de goede bewaring ervan, zorgen ervoor dat dit knipmes wel in aanmerking komt voor een verdere conservatiebehandeling.

2.6. DATERING EN INTERPRETATIE VAN HET ONDERZOCHTE GEBIED

Op basis van de resultaten van de uitgevoerde prospectie met ingreep in de bodem, in combinatie met de ligging van het projectgebied en de algemene gebruiksgeschiedenis van het terrein kan geconcludeerd worden dat het terrein gelegen is op de plaats van de laatmiddeleeuwse stadsomwalling van Dendermonde.

De laatmiddeleeuwse stadsuitbreiding was tevens de laatste die Dendermonde kende en dateert uit de 14de eeuw. De laatmiddeleeuwse stadsomwalling had bakstenen stadsmuren die op regelmatige afstand voorzien waren van torens en stadspoorten ter hoogte van de invalswegen. Deze laatmiddeleeuwse stadsomwalling blijft tot op heden bewaard in de ruimtelijke structuur van de stad. Op de rechteroever stemt ze overeen met de huidige Begijnhoflaan in het westen, de Zuidlaan in het zuiden en meer naar het oosten toe met de Leopold II-Laan.

Doorheen haar geschiedenis werd de stad, mede door haar strategische ligging en militair belang, verschillende malen belegerd, bezet en geplunderd. Teneinde haar veiligheid te garanderen werden de aanwezige stadsverdedigingsstructuren telkens hersteld na opgelopen oorlogsschade. Hierbij werden de stadswallen verschillende malen heringericht volgens de nieuwe ontwikkelingen in oorlogsvoering (bereik en sterkte geschut). Het is pas op het einde van de 18de eeuw dat Jozef II opdracht geeft de stadswallen af te breken. Na het congres van Wenen in 1816 werden de versterkingen terug opgebouwd (Wellingtonbarrière). De huidige resten van de stadsomwalling en de bijbehorende constructies aanwezig in de stad (kazerne, arsenaal, honky-tonk,…) dateren uit deze periode.

Heden is ten zuidoosten van het projectgebied een deel van de open gracht bewaard, terwijl de Brusselse Poort iets verder ten zuidwesten van het projectgebied gelegen is. Op het naburige perceel ten noordoosten van het projectgebied is nog een deel van de aarden omwalling bewaard tussen de gracht en de 19de-eeuwse gebouwen (waar tegenwoordig de honky-tonk Jazzclub gehuisvest is).

Voor een interpretatie en datering van de aangetroffen resten dienen we te kijken naar de stratigrafische opbouw en de aangetroffen vondsten. Deze laatste bieden niet veel houvast aangezien ze weinig intrinsieke dateringelementen opleveren en geven enkel een ruime

datering van de desbetreffende *strata* waarin ze werden aangetroffen. Op basis van het vondstenmateriaal blijkt dat de aangesneden lagen alle een postmiddeleeuwse oorsprong hebben en niet voor het einde van de 16de eeuw tot stand kwamen. In deze periode werd de stadsomwalling in opdracht van Alexander Farnese aangepast. Gedurende 200 jaar lijkt er voor het projectgebied niet veel te veranderen tot op het einde van de 18de eeuw de vesten werden geslecht om in de 19de eeuw opnieuw te worden heraangepast.

Tijdens de uitgevoerde prospectie met ingreep in de bodem werden verschillende fases herkend in de bestudeerde profielen die op basis van de gekende historische gegevens omtrent de ontwikkeling van de stadsomwalling in combinatie met de schaarse aangetroffen vondsten als volgt kunnen worden geïnterpreteerd. De duidelijkste fasering werd herkend in WP II waar de scherpe aflijning onderaan twee versmeten pakketten aarde wijst op een nivellering van het terrein. Het jongste pakket kan hierbij allicht geïdentificeerd worden als afkomstig van de laatste 19de-eeuwse aanpassingswerken aan de stadsvesten. Het onderliggende pakket kan op basis van vondstenmateriaal afkomstig uit de oudere lagen allicht worden toegeschreven aan het slechten van de vesten op het einde van de 18de eeuw. Dit betekent dat de oudste aangetroffen lagen allicht teruggaan op de 16de-eeuwse aanpassingen uitgevoerd in opdracht van Alexander Farnèse.

Wanneer we de aard van deze oudste lagen bekijken valt op dat er een zekere regelmaat terugkeert. Hierbij wisselen eerder homogene en meer organische lagen zich af met pakketten gemengde aarde en heterogene pakketten met hoofdzakelijk een moederbodemcomponent. De oriëntatie van de lagen (zichtbaar in het opgravingvlak) doet vermoeden dat ze deel uitmaakten van een min of meer oost-west georiënteerde structuur. Enkele lagen liepen door in noordelijke richting en konden hier in het profiel van WP III worden herkend. Ook in zuidwestelijke richting liep de structuur verder echter konden ze hier niet gekoppeld worden aan de profiellagen van WP I. Gegevens omtrent het verloop van de pakketten verder naar het westen vinden we in het profiel van WP IV. Ook hier zien we bovenaan het profiel twee onderaan scherp afgelijnde pakketten heterogene en versmeten aarde. De afgedekte pakketten worden enerzijds gevormd door een heterogeen versmeten pakket aarde en een blauwgrijs homogeen grof zandig kleiig pakket met een hogere organische component.

Op basis van de profielstudies, de positie, de aard en samenstelling van de lagen kan geconcludeerd worden dat de oudste lagen zichtbaar in WP II allicht deel uitmaken van een min of meer oost-west georiënteerde grachtstructuur. De gracht lijkt verschillende keren onderhouden te zijn geweest (afwisseling organischer lagen met gemengde en versmeten pakketten). Mogelijk situeert WP II zich ter hoogte van de noordelijke rand van de gracht en

bevindt het centrum zich meer in zuidelijke richting. De dikte van de homogenere lagen (grachtafzettingspakketten) suggereert dit. Gebruikslagen in grachtcontexten worden gekenmerkt door hun typische verloop met een dikkere afzetting onderaan de gracht en een dunner laagje aan de rand van de gracht. Onderaan accumuleert zich het organische materiaal dat in de gracht terecht komt namelijk. Ook in WP III en WP IV maken de oudste, onderste lagen deel uit van deze grachtstructuur die dus allicht teruggaat op de 16de-eeuwse aanpassingen gedaan in opdracht van Alexander Farnèse.

De afdekkende pakketten behoren dientengevolge vermoedelijk tot de periode waarin de vesten werden geslecht op het einde van de 18de eeuw. De gracht werd gedempt en het terrein lijkt te zijn genivelleerd. Dit leidden we af uit de scherpe begrenzing van de afdekkende pakketten bovenop de gracht(dempings)lagen in WP II en WP IV. Ook in WP III vertont de stratigrafie een vrij scherpe begrenzing op de overgang van de vermoedelijke grachtlagen en de afdekkende pakketten.

Op basis van de aard, samenstelling en hun stratigrafische positie kunnen de jongste pakketten die aangetroffen werden, en zich voornamelijk in WP I en WP III manifesteerden, toegeschreven worden aan de 19de-eeuwse fase. Resten van de 19de-eeuwse fase bevinden zich op het belendende perceel ten noordoosten en bestaan uit gebouwresten (honky-tonk) en resten van het vroegere wallichaam. Allicht maakten de aangetroffen pakketten versmeten moederbodemmateriaal deel uit van de onderzijde van dit wallichaam dat zich in zuidwestelijke richting ter hoogte van het projectgebied bevond.

Zowel in WP I als in WP III werd in het vlak een min of meer lineaire zone, gekenmerkt door een puinachtige samenstelling, herkend in het opgravingvlak. Allicht betreft het een uitbraakspoor van een muurconstructie met een min of meer noordnoordoostelijk – zuidzuidwestelijke oriëntatie. Alhoewel de resten niet werden aangesneden in WP IV (mogelijk verstoord door recentere bodemingrepen), kunnen we veronderstellen dat, gezien hun gelijkaardige uiterlijk, samenstelling en stratigrafische positie, beide allicht tot één en dezelfde structuur behoorden in het verleden. Mogelijk vormden ze samen de courtine tussen twee ravelijnen.

Een laatste aangetroffen structuur betreft de palenzwerm die werd aangetroffen in WP I. De bovenzijde van de palen bevond zich in de ophogingspakketten op een diepte van ± 4,15 meter + TAW in het zuidwestelijke deel van de sleuf en werden enkel in deze zone aangesneden. Omtrent de functie van de palenzwerm ontbreken verdere gegevens. Ook hun precieze oriëntering is niet geheel duidelijk. De palen bestrijken min of meer een rechthoekige

zone met een lengte van ± 4,62 meter en een breedte van ongeveer 1,32 meter. Allicht staan de palen in verband met de aanwezigheid van de vroegere stadsomwalling.

2.7. AFWEGING VAN VOORGAAND ONDERZOEK

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek werd besloten dat het projectgebied zich situeerde ter hoogte van de voormalige stadsomwalling van Dendermonde en dit allicht reeds vanaf de late middeleeuwen en zeker tot in de 19de eeuw. Pas in de tweede helft van de 20ste eeuw verschijnt er bewoning op het terrein. Die woning werd voorafgaandelijk aan de prospectie met ingreep in de bodem gesloopt. Op de plaats van de gesloopte woning werden enige verstoringen verwacht veroorzaakt door ondergrondse constructies en nutsvoorzieningen en ten gevolge van de recente sloopwerkzaamheden.

Tijdens de uitgevoerde prospectie met ingreep in de bodem werden inderdaad weinig verstoringen aangetroffen. Enkel ter hoogte van de aanwezige nutsvoorzieningen (rioleringen en afvoerbuizen, waterputten) en ter hoogte van de voormalige kelder van het gesloopte gebouw was het archeologische erfgoed verstoord. Hierbij raakten de leidingen enkel de jongste archeologisch relevante resten.

Op basis van de resultaten van de prospectie met ingreep in de bodem kan besloten worden dat de aangetroffen resten inderdaad in verband staan met de vroegere stadsomwalling en enerzijds bestaan uit resten van een haaks op de vesten georiënteerde gracht, een wallichaam en een parallel met de vesten georiënteerde muur. Op basis van het aangetroffen vondstenmateriaal, de aard en samenstelling van de lagen en de algemene stratigrafie kan besloten worden dat de resten afkomstig zijn van de 19de-eeuwse, de 18de-eeuwse en een oudere (vermoedelijk hieraan voorafgaande 16de-eeuwse) fase (fig. 23).

Voor een correcte interpretatie en de vergelijking met het beschikbare historische kaartmateriaal verwijzen we naar Hoofdstuk 3 (zie verder).

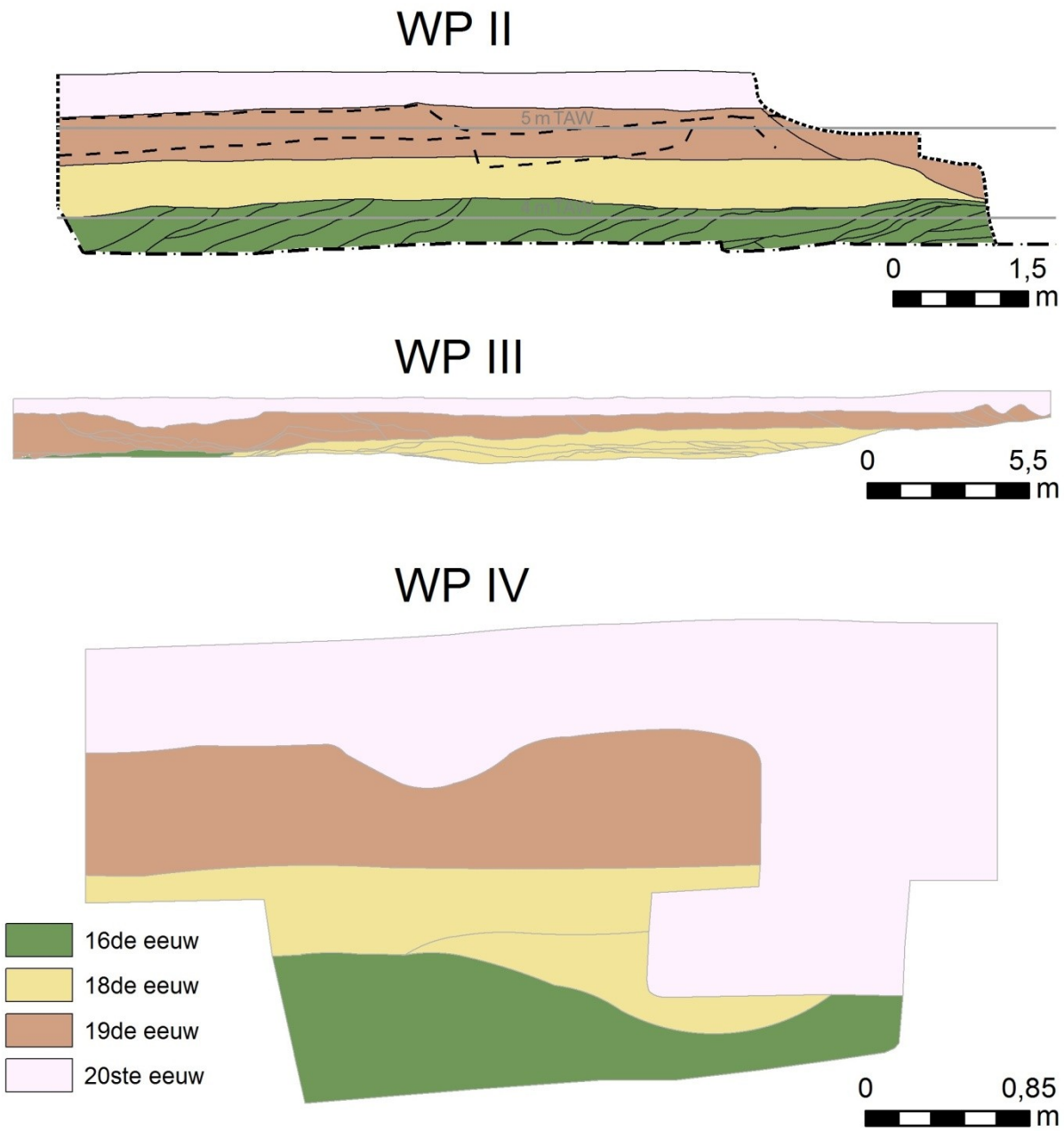

Fig. 23. Fasering van de verschillende putwandprofielen.

2.8. VERWACHTING TEN AANZIEN VAN ARCHEOLOGISCH ERFGOED

Op basis van de uitgevoerde prospectie met ingreep in de bodem en de bureaustudie kan geconcludeerd worden dat binnen het volledige projectgebied de resten aanwezig zijn van de vroegere stadsomwalling. Hierbij zijn tevens de resten bewaard van de jongste 19de-eeuwse fase als van oudere voorafgaande fases.

De jongste resten manifesteren zich op een diepte tussen 4,60 en 5,20 meter TAW. Het aangetroffen muuruitbraakspoor bevond zich op een diepte van ± 3,84 meter TAW. De bovenzijde van de onderliggende grachtstructuur werd aangesneden vanaf een diepte van ± 3,74 meter + TAW.

Nergens op het terrein werd de onaangeroerde moederbodem aangesneden. De aanwezigheid van een grote grachtstructuur doet vermoeden dat deze tot een aanzienlijke diepte reikt en alle eventueel oudere aanwezige resten heeft vernield.

3. INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

3.1. INTERPRETATIE VAN SPOREN EN STRUCTUREN

Kaart 9. Plan van Dendermonde, 1550-1565 (www.cartesius.be).

In dit hoofdstuk wordt aan de hand van het beschikbare historische kaartmateriaal getracht de tijdens de prospectie met ingreep in de bodem aangetroffen resten te identificeren. Hierbij wordt rekening gehouden met de beschikbare dateringelementen die het veldonderzoek opleverde op basis van dewelke deze aan drie (grote) fases in de ontwikkeling van de stadsomwalling konden worden toegeschreven.

Hieronder worden de beschikbare relevante plannen in chronologische volgorde besproken waarbij we in de eerste plaats kijken naar het oudste plan van Jacob van Deventer uit de periode 1550-1565. Het plan dateert van voor de 16de-eeuwse aanpassingen uitgevoerd in opdracht van Alexander Farnèse en geeft allicht een kijk op de laatmiddeleeuwse stadsomwalling. Alhoewel het zeer moeilijk is de exacte locatie van het projectgebied te bepalen, zien we dat de stadsomwalling aan de zuidoostelijke zijde van de stad, ten noordoosten van de Brusselse Poort bestaat uit een muur aan de stadszijde, voorafgegaan door een dubbele omgrachting die al dan niet aan de buitenzijde voorzien is van een aarden wal.

Op basis van de kaart kan verwacht worden dat het projectgebied zich tussen beide grachten situeerde of ter hoogte van de buitenste gracht. Tijdens de prospectie met ingreep in de bodem werden aan de straatzijde verschillende ophogingspakketten aangetroffen. Of het hier om pakketten ging die eventueel dienden om een grachtstructuur te dempen kon niet worden achterhaald. Er werden geen sporen aangetroffen die wijzen op de aanwezigheid van een parallel aan de straat georiënteerde grachtstructuur. Dit wil niet zeggen dat deze niet aanwezig is geweest aangezien het onderzoek in diepte beperkt was en mogelijk niet tot de eigenlijke grachtgebruikslagen reikte. Immers werd nergens de onverstoorde moederbodem aangesneden.

Fig. 24. Uitsnede Jacob van Deventer ter hoogte van het projectgebied

Voor het einde van de 16de eeuw worden de Dendermondse vesten maar liefst driemaal gewijzigd. De belangrijkste aanpassingen worden gedaan na de inname van de stad in 1585, waardoor Alexander Farnèse besluit de vesting Dendermonde grondig te versterken. Hoe de versterkingen er na de kleinere 16de-eeuwse aanpassingen uitzagen, kunnen we zien op de plattegrond van Pierre Le Poivre die in 1618 het beleg van de stad in 1584 op plan weergaf.

In vergelijking met het plan van Jacob van Deventer zijn er reeds verschillende aanpassingen gedaan en werden de vesten verder uitgebouwd. Echter is de laatmiddeleeuwse dubbele omgrachting en de ringmuur met zijn torens en poorten nog vrijwel identiek. Ten noordoosten van de Brusselse Poort is de binnenste en buitenste walgracht met elkaar verbonden door een dwarse gracht. Tijdens de prospectie met ingreep in de bodem werden ter hoogte van het projectgebied de mogelijke resten herkend van een min of meer oost-west georiënteerde brede grachtstructuur. De gracht kon op basis van vondstenmateriaal niet voor het einde van de 16^{de}

eeuw zijn ontstaan. De aanwezigheid van steenkool in de vulling doet echter vermoeden dat de gracht een wat jongere datering heeft. Bovendien lijkt de aangetroffen gracht een andere oriëntering te hebben tegenover deze op het plan.

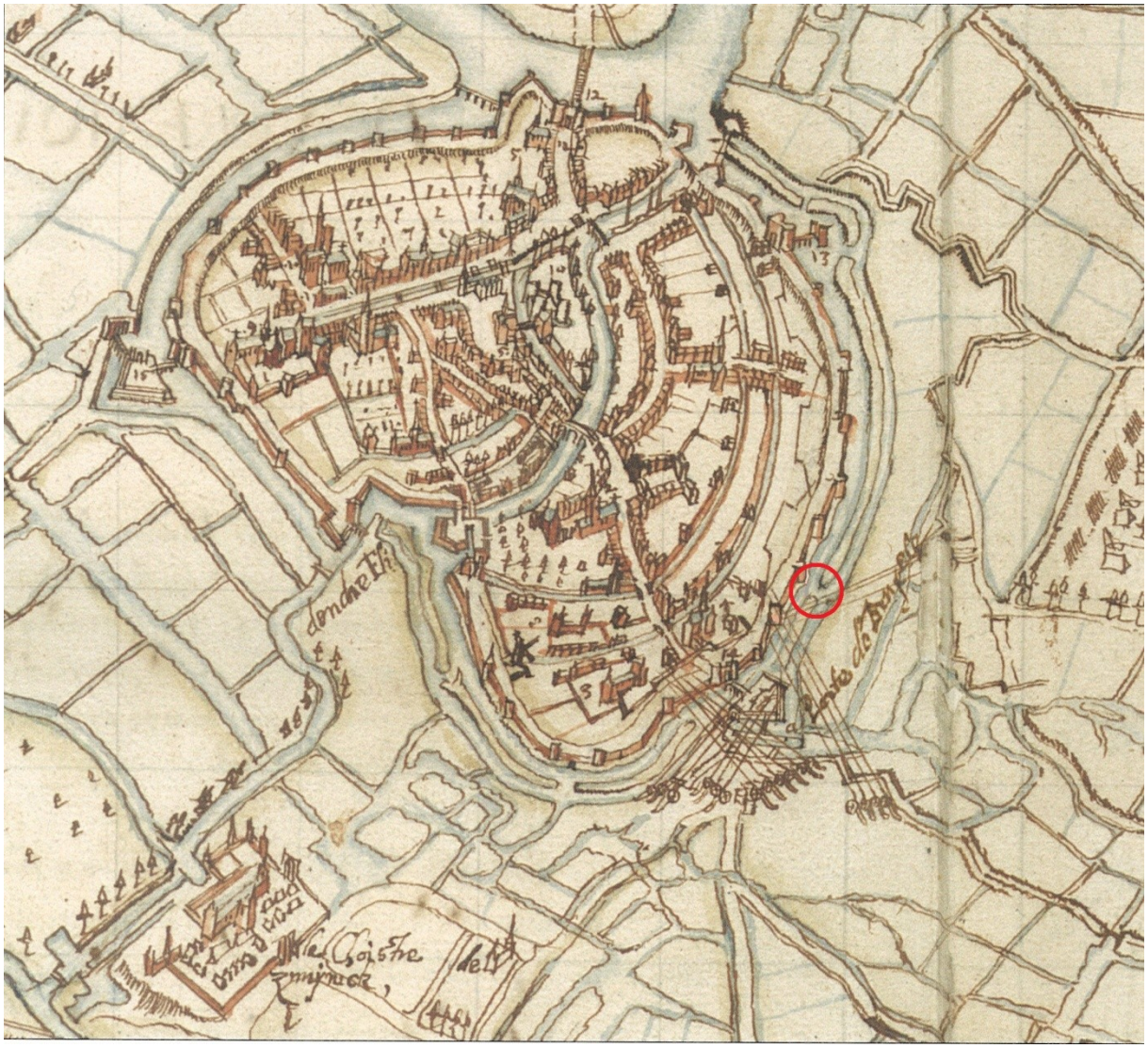

Kaart 10. Situering bij benadering op de kaart van Pierre Le Poivre (1585)(Dauwe 2010, 44).

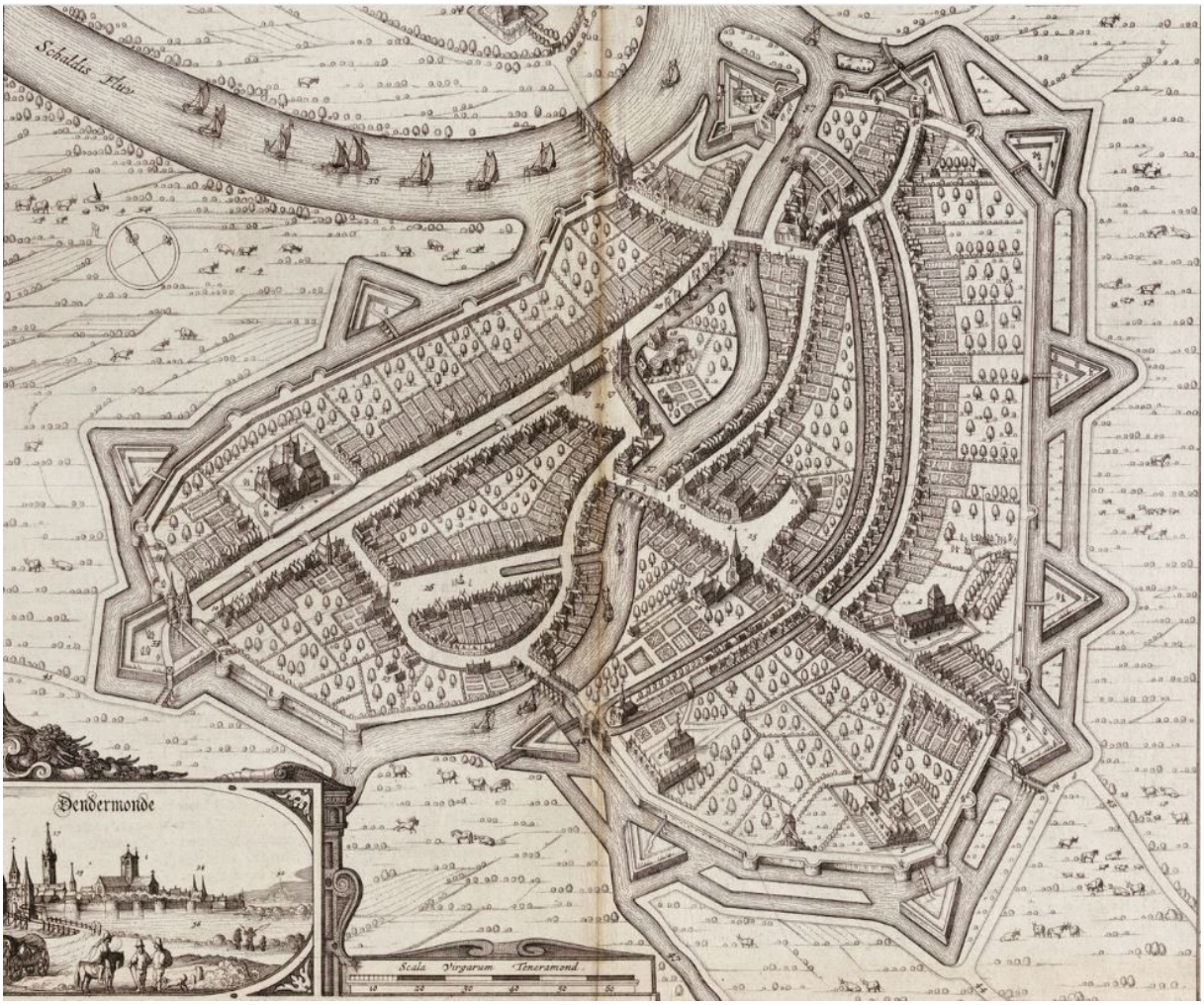

Kaart 11. De Sanderuskaart van Dendermonde.

Alexander Farnèse laat de vesting uitbouwen waardoor verschillende ravelijnen aan de laatmiddeleeuwse stadsomwalling worden toegevoegd. Het plan van Sanderus uit het midden van de 17de eeuw geeft een mooi beeld van de toestand van de Dendermondse stadsverdediging in deze periode. Aan de buitenzijde wordt een nieuwe diepe gracht en wal aangelegd. De juiste locatie van het projectgebied is moeilijk te achterhalen. Het projectgebied situeert zich ± 100 meter noordelijk ten opzichte van de Brusselse Poort. Op de kaart van Sanderus situeert zich hier de zuidwestelijke hoek van de eerste ravelijn ten noorden van de poort of de gracht die deze ravelijn aan de zuidoostzijde begrensde. De tijdens de prospectie met ingreep in de bodem aangetroffen gracht kon op basis van het vondstenmateriaal ten vroegste op het einde van de 16de eeuw ontstaan zijn en kende allicht een jongere gebruiksfase die mogelijk minstens tot in de 18de eeuw doorliep. De gracht had een min of meer oost-westelijke oriëntering, wat lijkt overeen te komen met de gracht afgebeeld op de kaart. Of het effectief dezelfde gracht betreft, valt op basis van de vaststellingen op het terrein moeilijk met zekerheid te achterhalen. Echter kan het

projectgebied zich (gezien de moeilijkheid om het op de kaart te plaatsen) ook tussen de Brusselse Poort en de eerste ravelijn te situeren zijn. Dit zou mogelijk betekenen dat de aangetroffen resten van het lineaire uitbraakspoor misschien de resten zijn van de courtine tussen beide ravelijnen. In dit geval zou er zich binnen het projectgebied een gracht moeten hebben bevonden die parallel aan de straat georiënteerd was. Echter kon dit niet met zekerheid bevestigd worden aangezien de resten slechts in beperkte mate bewaard bleven en de onderzoeksdiepte beperkt bleef.

Op basis van verschillende beschikbare cartografische bronnen kan besloten worden dat er zich ter hoogte van het projectgebied na de laat-16de-eeuwse aanpassingen geen grote veranderingen meer voordeden.

Het is wachten tot het einde van de 18de eeuw tot er zich opnieuw grondige veranderingen voordoen. Op dat moment worden de stadswallen en vesten namelijk geslecht in opdracht van Jozef II. Dat er op een bepaald moment grondige veranderingen plaatsvonden binnen het projectgebied kon afgeleid worden aan de hand van de aanwezigheid van een onderaan sterk afgelijnd pakket versmeten aarde. Vondsten dateren het pakket in de periode 17de – 18de eeuw. Het is niet ondenkbaar dat het pakket ontstond ten tijde van de slechting van de wallen in opdracht van Jozef II op het einde van de 18de eeuw.

Ten gevolge echter van de bepalingen op het Congres van Wenen in 1816 wordt beslist de stad opnieuw te voorzien van stadswallen en poorten (Wellingtonbarrière). Het zijn deze overblijfselen die heden nog gedeeltelijk zijn bewaard gebleven en het projectgebied begrenzen in het noordoosten, het oosten en het zuidoosten.

Het projectgebied situeert zich ter hoogte van de zuidwestelijke hoek van bastion nummer 5. Aan de vestingzijde waren de bastions hol en voorzien van een binnenplein waarop eventuele militaire gebouwen werden geconstrueerd, zoals in het geval van bastion 5 het niet-bomvrije laboratorium (huidige honky-tonk op het aangrenzende perceel). De bastions waren groot en afgeplat zodat men de mogelijkheid had tot het creëren van bomvrije gewelfde ruimtes in de wallen (deze zijn bewaard voor bastion 5 waarvan het projectgebied deel uitmaakte). Tijdens de prospectie met ingreep in de bodem werden verschillende ophogingspakketten aangetroffen die bijna volledig uit onversmeten moederbodemmateriaal bestonden. Op basis van het in de lagen aanwezige vondstenmateriaal kon bepaald worden dat ze ten vroegste in de 18de eeuw werden aangevoerd. De pakketten werden steeds lokaal aangetroffen wat wijst op een snel ontstaan eerder dan een geleidelijke accumulatie. Bovendien stelden we vast dat ter hoogte van de pakketten de afgedekte grond wel heel erg compact en hard was. Dit kan

uiteraard een gevolg zijn van de aanwezigheid van een hoge aarden wal met een groot gewicht bovenop de oudere onderliggende lagen.

Kaart 12. Situering op de kaart van Cornelis Alewijn, 1830 (Dauwe 2010, 165).

3.2. CONSERVATIERAPPORT

Voor de conservatie van het knipmes worden volgende conservatiebehandelingen uitgevoerd:

1. Aanmaak van een RX-foto
2. Ontzouten met gedemineraliseerd water
3. Aanbrengen van een vernislaag

Door middel van de RX-foto zullen de contouren van het mes vastgelegd worden, daarnaast kunnen de nu onzichtbare zaken (vb. nieten, bevestigingen, …) gevisualiseerd worden.

Het knipmes zal geplaatst worden in een bad van gedemineraliseerd water. De termijn van deze behandeling is niet concreet vast te leggen, aangezien dit afhankelijk is van de hoeveelheid aanwezige zouten. Waar deze periode kan gaan van één week tot meerdere jaren, wordt de termijn geschat op enkele maanden. De vooruitgang van dit proces zal steeds gecontroleerd worden door middel van een zilvernitraat test.

Na afloop van de behandeling zal een vernislaag (paraloid) aangebracht worden om het knipmes te consolideren.

3.3. KENNISVERMEERDERINGSPOTENTIEEL VAN HET PROJECTGEBIED

Op basis van de uitgevoerde prospectie met ingreep in de bodem kan het verwachtingspatroon dat tijdens de voorafgaandelijk uitgevoerde bureaustudie werd vooropgesteld bevestigd en bijgesteld worden. De bureaustudie gaf aan dat het projectgebied gesitueerd was op de plaats van de vroegere stadsomwalling van Dendermonde. Alhoewel niet kon worden achterhaald waar precies het projectgebied zich situeerde ten opzichte van deze omwalling en dus niet bepaald kon worden of er zich ook effectief resten van de stadsomwalling binnen het projectgebied bevonden en waaruit deze dan zouden bestaan, kon wel bepaald worden dat er met uitzondering van de binnen het projectgebied aanwezige en te slopen woning, geen ingrijpende bodemingrepen hadden voorgedaan die een grote negatieve impact hadden gehad op eventueel binnen het projectgebied aanwezige archeologische resten. Op basis van de bureaustudie werd bepaald dat het projectgebied een hoog potentieel had op de aanwezigheid van archeologisch erfgoed.

De prospectie met ingreep in de bodem bevestigde het feit dat de verstoringen aan het aanwezige erfgoed enkel veroorzaakt waren door de bouw en de recent uitgevoerde sloopwerken aan de vroegere woning en bevestigden tevens de aanwezigheid van archeologische resten die met de aanwezigheid van de vroegere stadsomwalling in verband kunnen worden gebracht.

Tijdens de prospectie met ingreep in de bodem kon een inschatting gemaakt worden van de aard, bewaringstoestand, ouderdom en positie van het aanwezige archeologische erfgoed. Hier zal getracht worden op basis van de resultaten van de prospectie met ingreep in de bodem een inschatting te maken van het kennisvermeerderingspotentieel van het aanwezige archeologische erfgoed.

De aangetroffen archeologische resten konden aan verschillende fases worden toegeschreven. De jongste pakketten maakten deel uit van de 19de-eeuwse fase toen het projectgebied zich ter hoogte van bastion 5 bevond en bestonden uit verschillende lokaal opgebrachte pakketten versmeten moederbodemmateriaal. Gezien het feit dat een deel van het aanwezige wallichaam behorend tot bastion 5 alsook de hierop geconstrueerde gebouwen heden nog intact zijn, kan besloten worden dat de archeologische resten aanwezig binnen het projectgebied en tot deze fase behoren, een eerder laag potentieel op kennisvermeerdering bezitten. Een doorgedreven

onderzoek van de heden bewaarde resten van bastion 5 zou namelijk een veel beter inzicht opleveren omtrent de opbouw van de omwalling in de 19de eeuw.

Onder de 19de-eeuwse pakketten konden nog enkele ophogings- en/of nivelleringslagen onderscheiden worden. Zij dekten duidelijk de oudere fases af en behoorden gezien de aanwezigheid van een scherpe aflijning allicht tot de periode waarin de vesten werden geslecht in opdracht van Jozef II. De onderzijde van deze pakketten bevond zich op een diepte van ± 4,60 meter + TAW. Gezien het hier pakketten betreft die van elders werden aangevoerd en dienden om een grachtstructuur op te vullen en eventueel het terrein te nivelleren, hebben ze slechts een beperkt kennisvermeerderingspotentieel. Immers is niet duidelijk van waar de pakketten afkomstig zijn. Vermoedelijk werd een deel van de wallichamen gebruikt om de grachten te dempen, maar net zo goed kan van elders aarde zijn aangevoerd.

De oudst aangetroffen lagen konden op basis van hun aard, samenstelling, positie en datering worden toegeschreven aan de aanpassingen aan de stadsomwalling in opdracht van Alexander Farnèse. Allicht maken de lagen deel uit van een oost-west georiënteerde grachtstructuur die een ravelijn begrensde. Meer bepaald zou het kunnen gaan om de gracht die de zuidoostelijke zijde van de eerste ravelijn ten noorden van de Brusselse Poort begrensde. Het aangetroffen vondstenmateriaal suggereert dat de structuur ten vroegste op het einde van de 16de eeuw is ontstaan terwijl de afdekkende pakketten dateren uit de 18de eeuw. Gegevens omtrent de juiste positie, de diepte, omvang en het uitzicht van deze grachtstructuur konden tijdens de prospectie met ingreep in de bodem niet worden achterhaald omwille van de beperkte diepte van de ingreep. Echter kan wel verondersteld worden dat de structuur allicht in alle richtingen en in de diepte doorliep over wellicht het grootste deel van het projectgebied. De grachtlagen werden aangesneden op een diepte vanaf ± 3,60 meter + TAW.

Onderzoek van deze grachtstructuur zou ongetwijfeld belangrijke informatie kunnen opleveren omtrent de post-middeleeuwse stadsomwalling van Dendermonde. Gezien de lange gebruiksfase kan een eventueel archeologisch onderzoek informatie opleveren omtrent onderhoud van stadsgrachten. Echter kan de structuur ook nog belangrijke info bevatten over de oprichting van zulke grootschalige grachtstructuren. Tevens kan in de vulling belangrijke info vervat zitten over het landschap in de nabije en iets ruimere omgeving tijdens de gebruiksperiode. Voornamelijk pollen kunnen, gezien de verwachte goede bewaringstoestand van eventuele resten (nat, organisch en kleiig) een belangrijke bron van informatie zijn in verband met de aanwezige planten in de omgeving van het projectgebied en hieraan gekoppeld het landgebruik aan de stadsrand.

Verdere informatie ten gevolge van een archeologisch onderzoek heeft betrekking op het uitzicht van de omwalling en de grachten in deze periode. Alhoewel er vele stadsplannen beschikbaar zijn, is de precieze constructiewijze en opbouw (gebruikte materialen) van de omwalling niet gekend.

Tijdens de uitgevoerde prospectie met ingreep in de bodem werden geen resten herkend die aan de laatmiddeleeuwse omwalling bestaande uit een dubbele ringgracht rondom de stad kunnen worden toegeschreven. Deze fase in het bestaan van de stadsomwalling gaat de 16de-eeuwse aanpassingen in opdracht van Alexander Farnèse vooraf. Op basis van cartografische bronnen kan de juiste positie van het projectgebied niet worden bepaald. Het projectgebied kan zich situeren tussen beide grachten, waar zich allicht een aarden wal bevond, of ter hoogte van de buitenste gracht. Indien dit laatste het geval is, zouden de archeologische resten bestaan uit een brede diepe gracht die min of meer parallel aan de huidige straat loopt en het projectgebied van noordoost naar zuidwest zou dwarsen. De aanwezigheid van de aangetroffen post-middeleeuwse gracht zal ongetwijfeld een deel van deze oudere grachtstructuur hebben verstoord. Echter kan verwacht worden dat binnen het projectgebied nog resten van deze laatmiddeleeuwse gracht bewaard bleven op een dieper gelegen niveau. Net zoals bij de jongere gracht kan onderzoek van de laatmiddeleeuwse gracht informatie opleveren omtrent onderhoud van stadsgrachten. Echter kan de structuur ook nog belangrijke info bevatten over de oprichting van zulke grootschalige grachtstructuren. Tevens kan in de vulling belangrijke info vervat zitten over het landschap in de nabije en iets ruimere omgeving tijdens de gebruiksperiode. Voornamelijk pollen kunnen, gezien de verwachte goede bewaringstoestand van eventuele resten (nat, organisch en kleiig) een belangrijke bron van informatie zijn in verband met de aanwezige planten in de omgeving van het projectgebied en hieraan gekoppeld het landgebruik aan de stadsrand.

Samenvattend kan gesteld worden dat de tijdens de bureaustudie vooropgestelde verwachting naar de aanwezigheid van archeologische resten met een hoog potentieel tot kenniswinst binnen het projectgebied correct is. Tijdens de prospectie met ingreep in de bodem werden zoals verwacht resten aangetroffen die in verband met de stadsomwalling kunnen worden gebracht. Tevens kon hun kennisvermeerderingspotentieel worden bepaald. Uit de resultaten blijkt dat het voornamelijk de oudere resten, te dateren in de periode late middeleeuwen tot 16de eeuw en de periode tussen late 16de en – late 18de eeuw, zijn die een hoog potentieel tot kenniswinst hebben. De sporen die met het slechten van de wallen op het einde van de 18de eeuw en met de 19de-eeuwse omwalling in verband staan, hebben een laag tot geen kennisvermeerderingspotentieel.

3.4. IMPACTBEPALING, AFWEGING NOODZAAK VERDER ONDERZOEK

Ten tijde van het uitvoeren van de prospectie met ingreep in de bodem was de 20ste-eeuwse bebouwing reeds gesloopt. Dit bleek de bovenste lagen lokaal te hebben verstoord zoals kon worden aangetoond in WP IV. De vroegere constructie had slechts een beperkte impact op het aanwezige archeologische erfgoed die hoofdzakelijk beperkt bleef tot de late 18de en 19de-eeuwse fase.

Op de plaats van de gesloopte woning zal een nieuwbouw verschijnen. Het nieuwe gebouw is een *split level* gebouw. De leefruimtes zijn voorzien op een half verdiep onder het bestaande maaiveld en een half verdiep boven het bestaande maaiveld. Het gelijkvloers wordt gelijk met het maaiveld gelegd. Niveau -0,5 zal 1,44 m lager gelegen zijn, waarbij de onderkant van de vloerplaat op -1,91 m zal liggen. Om de leefruimtes kwalitatief te houden, zijn deze verbonden met de tuin via hellingen. Aan de achterzijde van het gebouw zullen dan ook maaiveldwijzigingen doorgevoerd worden.

Ter hoogte van het geplande gebouw bedraagt de maximale verstoringsdiepte met andere woorden ± 2 meter ten opzichte van het bestaande maaiveld. Plaatselijk wordt een diepere verstoring verwacht ter hoogte van de voorziene liftput en de respectievelijke septische en regenwaterput. Deze zijn echter gering in oppervlakte.

Tijdens de prospectie met ingreep in de bodem, waarbij sleuven werden gerealiseerd met een diepte van ± 2 meter ten opzichte van het bestaande maaiveld werden nergens resten aangetroffen die konden worden toegeschreven aan de laatmiddeleeuwse stadsomwalling. Wel werden resten aangesneden die konden worden toegeschreven aan de laat 16de-eeuwse aanpassingen in opdracht van Alexander Farnèse. Echter werd van de 16de-eeuwse fase enkel de bovenzijde van de lagen aangesneden. De jongere 18de en 19de-eeuwse fases werden over het gehele terrein herkend en bevinden zich binnen de te verstoren diepte van ± 2 meter. Echter hebben deze resten een laag tot geen kennisvermeerderingspotentieel.

We kunnen dus besluiten dat de geplande werken een negatieve impact zullen hebben op de archeologische resten die tot stand kwamen ten gevolge van het slechten van de omwalling op het einde van de 18de eeuw en de resten die tot de 19de-eeuwse fase behoren. De archeologische resten behorend tot de laat 16de-eeuwse fase, en dus wel een hoog potentieel tot kennisvermeerdering hebben, worden enkel bovenaan en lokaal ter hoogte van de voorziene putten verstoord. Hun kennisvermeerderingspotentieel wordt door de geplande werkzaamheden niet bedreigd.

Op basis van de verkregen resultaten van de prospectie met ingreep in de bodem en de impactbepaling van de geplande werkzaamheden kunnen we bepalen dat er geen bijkomende

onderzoeken dienen te worden uitgevoerd voorafgaandelijk aan de werkzaamheden. De werken zullen slechts een beperkte impact hebben op de binnen het projectgebied aanwezige archeologische resten met een hoog potentieel op kennisvermeerdering. Bovendien wordt het kennisvermeerderingspotentieel van de aanwezige resten niet bedreigd door de geplande werkzaamheden. Het kennisvermeerderingspotentieel kan op een later tijdstip worden gerealiseerd. Bovendien zou bijkomend archeologisch onderzoek in het kader van de geplande werkzaamheden geen bijkomende informatie opleveren ten opzichte van de verkregen kennis tijdens de prospectie met ingreep in de bodem. Om het kennispotentieel van de aanwezige resten te kunnen realiseren zouden grote diepe profielen op verschillende plaatsen op het terrein dienen te worden gemaakt en dit is niet in verhouding tot de geplande verstoringen.

4. SYNTHESE

Voor de prospectie met ingreep in de bodem werden enkele onderzoeksvragen vooropgesteld. Onderstaand zullen deze kort beantwoord worden:

- In hoeverre is de bodemopbouw intact?

Er werden nergens sporen van een natuurlijke bodemopbouw aangetroffen. Binnen het projectgebied is een antropogene bodemopbouw vastgesteld over de volledige diepte van de uitgevoerde prospectie, zijnde ± 2 meter.

- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.

Er werden geen individuele sporen volgens de pure definitie aangetroffen met uitzondering van een mogelijk uitbraakspoor. Wel werden verschillende lagen en pakketten aangetroffen die kunnen worden toegeschreven aan de aanwezigheid van enkele grote structuren behorend tot de vroegere stadsomwalling van Dendermonde.

  - Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?

De aangetroffen lagen getuigen van een goede bewaringstoestand van het binnen het projectgebied aanwezige archeologische erfgoed. Het uitbraakspoor is minimaal bewaard.

  - Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?

De aangetroffen lagen kunnen worden onderverdeeld in drie grote fases. De oudste lagen maken vermoedelijk deel uit van een min of meer oost-west georiënteerde grachtstructuur. Op basis van de schaarse dateringselementen en de bestudeerde cartografische bronnen kan de gracht allicht worden toegeschreven aan de laat 16de eeuwse aanpassingen aan de stadsomwalling. De gracht bleef in gebruik tot het einde van de 18de eeuw toen de vesten werden geslecht in opdracht van Jozef II. Eén van de herkende ophogingspakketten en de

dempingspakketten in de gracht kunnen mogelijk aan deze activiteiten worden gekoppeld. De jongste archeologisch relevante lagen kunnen gekoppeld worden aan de 19de eeuwse fase, toen het projectgebied ter hoogte van bastion 5 kwam te liggen in de nieuw opgerichte stadsomwalling. De aangetroffen lagen behoorden allicht toe aan het vroegere wallichaam dat het bastion beschermde.

- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?

De aangetroffen resten kunnen worden onderverdeeld in drie fases: eind 16de – eind 18de eeuw, aanpassing stadsomwalling in opdracht van Alexander Farnèse; eind 18de eeuw, slechten van de vesten in opdracht van Jozef II; en 19de eeuw, oprichten van de Wellingtonbarrière met bastion 5 ter hoogte van het projectgebied.

- Indien restanten van de middeleeuwse versterking aangetroffen worden:

Er werden geen resten van de laatmiddeleeuwse resten aangetroffen, wat niet wil zeggen dat ze niet aanwezig zijn binnen het projectgebied, maar dat ze zich allicht op een dieper niveau onder de geplande verstoringsdiepte bevinden. Alle aangetroffen resten dateren ten vroegste uit de late 16de eeuw.

- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?

Het volledige projectgebied bevindt zich op de plaats van de vroegere omwalling. De aanleg van de omwalling zal allicht eventuele oudere occupatiesporen volledig hebben vernield.

- Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettingen, …) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?

Het volledige projectgebied bevindt zich op de plaats van de vroegere omwalling. De aanleg van de omwalling zal allicht eventuele oudere occupatiesporen volledig hebben vernield.

- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten?

Neen.

- Kunnen de sporen gelinkt worden aan nabijgelegen archeologisch vindplaatsen?

Er werd op heden nog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd op de plaats van de vroegere stadsomwalling. Wel bevinden zich nog resten van de stadsomwalling in de onmiddellijke omgeving van het projectgebied. De gebouwen op bastion 5 alsook een deel van de aarden wal zijn bewaard gebleven op het aangrenzende perceel. Het is niet ondenkbaar dat de aarden wal ooit doorliep ter hoogte van het projectgebied en dat de aangetroffen lagen uit deze fase de basis vormen van dezelfde wal. Ten oosten van het projectgebied situeert zich nog een deel van de massieve 19de-eeuwse walgracht die het bastion begrensde.

- Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?

De archeologische resten hebben allicht de volledige oorspronkelijke bodemopbouw binnen het projectgebied verstoord. Dit kan besloten worden door de aanwezigheid van een grote diepe grachtstructuur binnen het projectgebied.

- Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie, …)?

Er is geen informatie beschikbaar over het oorspronkelijke landschap en de bodem aangezien beide niet meer aanwezig zijn binnen het stedelijke weefsel.

- Is er een bodemkundige verklaring voor de partiële afwezigheid van archeologische sporen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?

Niet van toepassing.

- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?

Het volledige projectgebied wordt ingenomen door de resten van de vroegere stadsomwalling. De jongste resten behoren tot de 18de-eeuwse en de 19de-eeuwse fase en situeren zich alle binnen een diepte van ± 2 meter ten opzichte van het maaiveld. Vanaf een diepte van ± 2 meter onder het maaiveld komt de oudere fase aan het licht. Deze is te dateren in de periode late 16de – late 18de eeuw.

De jongste resten bestaan uit ophogingslagen, dempingslagen en lagen die tot het wallichaam behoorden. De oudere resten maken deel uit van een min of meer oost-west georiënteerde brede diepe grachtstructuur. Deze lijkt zich over het grootste deel van het projectgebied te bevinden.

- Wat is het verband tussen de resultaten het onderzoek en de bestaande kennis van de geschiedenis van Dendermonde?

De resten kunnen op basis van de gekende historische gegevens worden toegeschreven aan drie geschiedkundige gebeurtenissen. De 19de-eeuwse lagen staan in verband met het oprichten van de Wellingtonbarrière na het Congres van Wenen in 1816. De 18de-eeuwse lagen staan in verband het slechten van de vesten in opdracht van Jozef II. De oudste resten dateren uit de voorgaande fase van de stadsomwalling en vinden hun oorsprong op het einde van de 16de eeuw toen de omwalling in opdracht van Alexander Farnèse werd aangepast.

- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?

De resten zijn goed bewaard. Er werden enkel lokale verstoringen vastgesteld ten gevolge van de constructie en sloop van de 20ste-eeuwse woning en de bijbehorende nutsleidingen. De aanwezige oudere gracht is allicht zeer goed bewaard. Eventuele organische en mobiele

archeologische objecten aanwezig in de vulling van de gracht zullen allicht zeer goed bewaard zijn door de natte, kleiige en organische aard van de vullingslagen.

- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?

De resten behorend tot de 18de en 19de-eeuwse fase hebben een laag tot geen kennisvermeerderingspotentieel. De grachtstructuur kan ongetwijfeld belangrijke informatie bevatten omtrent de post-middeleeuwse stadsomwalling van Dendermonde. Gezien de lange gebruiksfase kan een eventueel archeologisch onderzoek informatie opleveren omtrent onderhoud van stadsgrachten. Echter kan de structuur ook nog belangrijke info bevatten over de oprichting van zulke grootschalige grachtstructuren. Tevens kan in de vulling belangrijke info vervat zitten over het landschap in de nabije en iets ruimere omgeving tijdens de gebruiksperiode. Voornamelijk pollen kunnen, gezien de verwachte goede bewaringstoestand van eventuele resten (nat, organisch en kleiig) een belangrijke bron van informatie zijn in verband met de aanwezige planten in de omgeving van het projectgebied en hieraan gekoppeld het landgebruik aan de stadsrand

- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?

Tijdens de prospectie met ingreep in de bodem, waarbij sleuven werden gerealiseerd met een diepte van ± 2 meter ten opzichte van het bestaande maaiveld werden nergens resten aangetroffen die konden worden toegeschreven aan de laatmiddeleeuwse stadsomwalling. Wel werden resten aangesneden die konden worden toegeschreven aan de laat 16de-eeuwse aanpassingen in opdracht van Alexander Farnèse. Echter werd van de 16de-eeuwse fase enkel de bovenzijde van de lagen aangesneden. De jongere 18de en 19de-eeuwse fases werden over het gehele terrein herkend en bevinden zich binnen de te verstoren diepte van ± 2 meter. Echter hebben deze resten een laag tot geen kennisvermeerderingspotentieel.

We kunnen dus besluiten dat de geplande werken een negatieve impact zullen hebben op de archeologische resten die tot stand kwamen ten gevolge van het slechten van de omwalling op het einde van de 18de eeuw en de resten die tot de 19de-eeuwse fase behoren. De archeologische resten behorend tot de laat 16de-eeuwse fase, en dus wel een hoog potentieel tot kennisvermeerdering hebben, worden enkel bovenaan en lokaal ter hoogte van de voorziene putten verstoord. Hun kennisvermeerderingspotentieel wordt door de geplande werkzaamheden niet bedreigd

- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud *in situ*)?

Het kennisvermeerderingspotentieel van de binnen het projectgebied aanwezige archeologische resten wordt door de geplande werkzaamheden niet bedreigd.

- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet *in situ* bewaard kunnen blijven:

Het kennisvermeerderingspotentieel van de binnen het projectgebied aanwezige archeologische resten wordt door de geplande werkzaamheden niet bedreigd.

- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?

Er is geen vervolgonderzoek noodzakelijk in kader van de geplande werkzaamheden.

- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

Nvt.

- Welke zone komt in aanmerking voor vervolgonderzoek? Welke spoordensiteit kan verwacht worden?

Er dient geen vervolgonderzoek plaats te vinden in het kader van de geplande werkzaamheden aangezien het kennisvermeerderingspotentieel van de aanwezige resten niet wordt bedreigd. Een eventueel vervolgonderzoek in de beperkte zones waar de waardevolle archeologische resten lokaal zullen worden verstoord, zal geen kenniswinst opleveren ten opzichte van de tot op heden reeds uitgevoerde onderzoeken.

5. SAMENVATTING

Tijdens de uitgevoerde prospectie met ingreep in de bodem werden archeologische resten aangetroffen die in verband kunnen worden gebracht met de vroegere stadsomwalling van Dendermonde. De resultaten van de prospectie met ingreep in de bodem werden vervolgens vergeleken met de beschikbare cartografische bronnen en de gekende historische gegevens over de stad en het projectgebied.

De aangetroffen resten kunnen onderverdeeld worden in drie fases in het bestaan van de stadsomwalling. Deze zijn te herkennen op de cartografische bronnen of kunnen gekoppeld worden aan gekende historische gebeurtenissen. De positie van de stadsomwalling gaat terug tot de late middeleeuwen. Op de oudst beschikbare cartografische bron zien we een stadsomwalling bestaande uit een muur met torens, eventuele wallen en een dubbele gracht rondom de stad. Ter hoogte van het projectgebied bevond zich mogelijk de buitenste van beide grachten. Hiervan werden tijdens de prospectie echter geen resten aangetroffen of herkend.

De oude laatmiddeleeuwse omwalling werd op het einde van de 16de en in het begin van de 17de eeuw grondig aangepast in opdracht van Alexander Farnèse. De buitenste gracht werd vervangen door een systeem bestaande uit ravelijnen die aan de buitenzijde omgeven waren door een diepe gracht. Er was nog steeds een dubbele gracht aanwezig tussen de verschillende ravelijnen. Het projectgebied situeert zich ongeveer ter hoogte van de eerste ravelijn ten noorden van de Brusselse Poort. Tijdens de uitgevoerde prospectie werden de resten aangesneden van een min of meer oost-west georiënteerde grote grachtstructuur. Op basis van de stratigrafische positie en de schaarse beschikbare dateerbare vondsten, kan de grachtstructuur ten vroegste op het einde van de 16de eeuw worden gedateerd. De afdekkende pakketten dateren uit de 18de eeuw. Dit doet vermoeden dat de aangetroffen gracht deel uitmaakt van de 16de-eeuwse aanpassingen. Mogelijk betreft het, gezien de oriëntering, om de zuidoostelijke gracht van de eerste ravelijn ten noorden van de Brusselse Poort.

Op basis van de beschikbare cartografische bronnen kan besloten worden dat er zich ter hoogte van het projectgebied geen grote (zichtbare) veranderingen voordeden in de volgende eeuwen. Op het einde van de 18de eeuw worden de vesten in opdracht van Jozef II geslecht. De aanwezigheid van een zeer heterogene laag met scherpe aflijning aan de onderzijde, die op basis van vondstenmateriaal in de 18de eeuw kan worden gedateerd, doet vermoeden dat de laag de fase van het slechten van de vesten vertegenwoordigt. Ook de dempingslagen in de gracht kunnen aan deze fase worden toegeschreven.

Na het Congres van Wenen werd Dendermonde opgenomen in de Wellingtonbarrière en opnieuw voorzien van een stadsomwalling. In het huidige stadsweefsel en in de directe omgeving van het projectgebied zijn verschillende resten bewaard die deel uitmaakten van de 19de-eeuwse omwalling. Ter hoogte van het projectgebied situeerde zich bastion 5. De jongste aangetroffen lagen maken enerzijds allicht deel uit van het op het bastion aanwezige wallichaam en kunnen anderzijds mogelijk als ophogingspakketten worden beschouwd in kader van de aanleg van het bastion.

Op basis van de gegevens verkregen tijdens de prospectie met ingreep in de bodem kan de impactbepaling van de geplande werken opnieuw geëvalueerd worden. Hieruit blijkt dat, alhoewel de werken plaatselijk mogelijk interessante resten verstoren, het kennisvermeerderingspotentieel van de binnen het projectgebied aanwezige archeologische resten niet wordt bedreigd door de geplande werkzaamheden. Dientengevolge zijn in het kader van de geplande werkzaamheden geen verdere archeologische onderzoeken vereist.

.

6. BIBLIOGRAFIE

6.1. GERAADPLEEGDE LITERATUUR

DAUWE J. 2010: *Dendermonde in beeld: iconografie van de stad (13de eeuw - 1914)*, Dendermonde.

JACOBS P., POLFLIET T., DE CEUKELAIRE M. ET.AL. 2010: *Toelichting bij de geologische kaart van België, Vlaams gewest: kaartblad (15) Antwerpen*, Gent.

VAN RANST E. & SYS C. 2000: *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Gent.

6.2. CARTOGRAFISCHE EN ICONOGRAFISCHE BRONNEN

DOV 2017: *Bodemkaart 2.0*.

GDI-VLAANDEREN 2002*: Vectoriële versie van de Tertiaire geologische kaart* [shapefile], MVG-EWBL-ANRE (GIS-Vlaanderen).

GDI-VLAANDEREN 2015: *DHMV-II, DTM raster 1 m*.

GDI-VLAANDEREN 2017 *Centrale Archeologische Inventaris*.

GDI-VLAANDEREN 2018a: *GRB Administratieve percelen*.

GDI-VLAANDEREN 2018b: *Vlaamse Hydrografische Atlas*

S.N. 1550-1565 : *Denremonde, Grimbergen*, www.cartesius.be.

7. BIJLAGEN

- Lijst van plannen en kaarten
- Tekeningenlijst
- Fotolijst
- Sporenlijst
- Vondstenlijst
- Stalenlijst
- Skeletformulieren
- Conservatierapport
- Beschrijving van aangelegde referentieprofielen
- Foto's van aangelegde referentieprofielen
- Resultaten van aardkundige en natuurwetenschappelijke analyses (ruwe data)

Bijlage 1: lijst van plannen, kaarten en plattegronden

Nummer + onderwerp	Schaal	Wijze vervaardiging	Datum opmaak
Kaart 1. Afbakening van de projectgebieden op het kadaster (GDI-Vlaanderen 2018a).....	1:1000	Digitaal	09/08/2018
Kaart 2. Situering van de projectgebieden op de topografische kaart, het DTM en de VHA (AGIV WMS; GDI-Vlaanderen 2015, 2018).....	1:10000	Digitaal	09/08/2018
Kaart 3. Allesporenkaart op het inplantingplan.	1:150	Digitaal	09/08/2018
Kaart 4. Allesporenkaart op het ontwerp van verdiep -0,5 en de funderingen.	1:150	Digitaal	09/08/2018
Kaart 5. Allesporenkaart op het funderingsplan.....	1:150	Digitaal	09/08/2018
Kaart 6. Allesporenkaart van werkput I en bijhorend putwandprofiel.....	1:70	Digitaal	09/08/2018
Kaart 7. Allesporenkaart van werkput II met bijhorend putwandprofiel.	1:40	Digitaal	09/08/2018
Kaart 8. Allesporenkaart van werkput III en bijhorend putwandprofiel.	1:105	Digitaal	09/08/2018
Kaart 9. Plan van Dendermonde, 1550-1565 (www.cartesius.be).	NVT	Analoog	1550-1565
Kaart 10. Situering bij benadering op de kaart van Pierre Le Poivre (1585)(Dauwe 2010, 44).....	NVT	Analoog	1585
Kaart 11. De Sanderuskaart van Dendermonde.	NVT	Analoog	1649
Kaart 12. Situering op de kaart van Cornelis Alewijn, 1830 (Dauwe 2010, 165).	NVT	Analoog	1830

Bijlage 2: tekeningenlijst

Werkput	Vlak	Sector	Type spoor	Nummer	Blad	Tekeningnummer	Onderwerp	Verfijning onderwerp	Tekening	Datum
2			Putwandprofiel	1	1		Profiel	1	1.jpeg	31/07/2018
1			Putwandprofiel	2	2		Profiel	deel 1	2.jpeg	30/07/2018
1			Putwandprofiel	2	3		Profiel	deel 2	3.jpeg	30/07/2018
1			Putwandprofiel	2	4		Profiel	deel 3	4.jpeg	30/07/2018
3			Putwandprofiel	3	5		Profiel	deel 1	5.jpeg	1/08/2018
3			Putwandprofiel	3	6		Profiel	deel 2	6.jpeg	1/08/2018
3			Putwandprofiel	3	7		Profiel	deel 3	7.jpeg	1/08/2018
3			Putwandprofiel	3	8		Profiel	deel 4	8.jpeg	1/08/2018
3			Putwandprofiel	3	8		Profiel	deel 5	8.jpeg	1/08/2018

Bijlage 3: fotolijst

Werk-put	Vlak	Type spoor	Nr	Bestandsnaam	Genomen uit	Type	Onderwerp	Datum
1	1	Overzicht		DSCN0743.jpg	W	Overzichtsfoto		30/07/2018
1	1	Overzicht		DSCN0744.jpg	W	Overzichtsfoto		30/07/2018
1	1	Overzicht		DSCN0746.jpg	O	Overzichtsfoto		30/07/2018
2	1	Overzicht		DSCN0748.jpg	ZW	Overzichtsfoto		30/07/2018
3	1	Overzicht		DSCN0751.jpg	ZO	Overzichtsfoto		30/07/2018
3	1	Overzicht		DSCN0753.jpg	NW	Overzichtsfoto		30/07/2018
2	1	Putwandprofiel	1	DSCN0756.jpg	Z	Profielfoto		31/07/2018
2		Putwandprofiel	1	DSCN0757.jpg	Z	Profielfoto		31/07/2018
2		Putwandprofiel	1	DSCN0758.jpg	Z	Profielfoto		31/07/2018
2		Putwandprofiel	1	DSCN0759.jpg	Z	Profielfoto		31/07/2018
2		Putwandprofiel	1	DSCN0760.jpg	Z	Profielfoto		31/07/2018
2		Putwandprofiel	1	DSCN0761.jpg	Z	Profielfoto		31/07/2018
2		Putwandprofiel	1	DSCN0762.jpg	Z	Profielfoto		31/07/2018
2		Putwandprofiel	1	DSCN0763.jpg	Z	Profielfoto		31/07/2018
2		Putwandprofiel	1	DSCN0764.jpg	Z	Profielfoto		31/07/2018
2		Putwandprofiel	1	DSCN0765.jpg	Z	Profielfoto		31/07/2018
2		Putwandprofiel	1	DSCN0771.jpg	Z	Profielfoto	overzicht	31/07/2018
1		Putwandprofiel	2	DSCN0806_stitch.jpg	NO	Profielfoto	overzicht	31/07/2018
1	1	Overzicht		DSCN0837.jpg	NW	Vlakfoto	palencluster	31/07/2018
3		Putwandprofiel	3	DSCN0845.jpg	NW	Profielfoto		1/08/2018
3		Putwandprofiel	3	DSCN0846.jpg	NW	Profielfoto		1/08/2018
3		Putwandprofiel	3	DSCN0847.jpg	NW	Profielfoto		1/08/2018
3		Putwandprofiel	3	DSCN0848.jpg	NW	Profielfoto		1/08/2018
3		Putwandprofiel	3	DSCN0849.jpg	NW	Profielfoto		1/08/2018
3		Putwandprofiel	3	DSCN0850.jpg	NW	Profielfoto		1/08/2018
3		Putwandprofiel	3	DSCN0851.jpg	NW	Profielfoto		1/08/2018

3		Putwandprofiel	3	DSCN0852.jpg	NW	Profielfoto		1/08/2018
3		Putwandprofiel	3	DSCN0853.jpg	NW	Profielfoto		1/08/2018
3		Putwandprofiel	3	DSCN0854.jpg	NW	Profielfoto		1/08/2018
3		Putwandprofiel	3	DSCN0855.jpg	NW	Profielfoto		1/08/2018
3		Putwandprofiel	3	DSCN0856.jpg	NW	Profielfoto		1/08/2018
3		Putwandprofiel	3	DSCN0857.jpg	NW	Profielfoto		1/08/2018
3		Putwandprofiel	3	DSCN0858.jpg	NW	Profielfoto		1/08/2018
3		Putwandprofiel	3	DSCN0859.jpg	NW	Profielfoto		1/08/2018
3		Putwandprofiel	3	DSCN0860.jpg	NW	Profielfoto		1/08/2018
2		Putwandprofiel	1	DSCN0913.jpg	ZO	Profielfoto		1/08/2018
4		Putwandprofiel	4	DSCN0914.jpg	W	Profielfoto		1/08/2018
4		Putwandprofiel	4	DSCN0915.jpg	W	Profielfoto		1/08/2018
4		Putwandprofiel	4	DSCN0915.jpg	W	Profielfoto		1/08/2018
4		Putwandprofiel	4	DSCN0920.jpg	W	Profielfoto		1/08/2018

werkput	type spoor	nummer	Laag	Heterogeniteit	Hoofdkleur volledig	Bijkleur volledig	Laagstructuur	Textuurbeschrijving	Bioturbatie	IJzeraanrijking	Ontkleuring	Aflijning	Moederbodem	Ijzerconcreties	Organisch materiaal	Houtskoolspikkels	Houtskoolfragmenten	Verbrande leem spikkels	Verbrande leem fragmenten	Verbrand bot spikkels	Verbrand bot fragmenten	Opmerkingen
2	Putwandprofiel	1	1	Weinig	donker grijs - bruin	licht groengeel- oranjegeel		zandige klei (Ez)	Niet	Weinig	Niet	Redelijk duidelijk	Zeer weinig	Niet	Weinig	Weinig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Oudste gebruiksfase dwarse gracht. Bovenaan bruin, onderaan grijs. Een enkele baksteenspikkel
2	Putwandprofiel	1	2a	Zeer veel	donker zwartgrijs - grijs	beigegeel- oranjegeel	gevlekt	zandige klei (Ez)	Niet	Niet	Niet	Redelijk duidelijk	Matig	Niet	Matig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Mogelijke onderhoudsfase dwarse gracht
2	Putwandprofiel	1	2b	Zeer veel	oranjegeel -	beigegeel- grijs	gevlekt	zandleem / zandig leem (L)	Niet	Niet	Niet	Duidelijk	Zeer veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Mogelijke onderhoudsfase dwarse gracht
2	Putwandprofiel	1	3	Niet	grijs -	-		zandige klei (Ez)	Niet	Matig	Niet	Duidelijk	Niet	Niet	Weinig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Mogelijk jongste gebruiksfase (?) dwarse gracht. Gelijkt op laag 1
2	Putwandprofiel	1	4a	Zeer veel	oranje - beigebruin	grijs- beige	gevlekt	zandleem / zandig leem (L)	Niet	Niet	Niet	Redelijk duidelijk	Zeer veel	Niet	Zeer weinig	Zeer weinig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Dempingslagen dwarse gracht hoofdzakelijk moederbodem
2	Putwandprofiel	1	4b	Matig	grijs - oranjebruin	donker grijs-	vermengd	zandige klei (Ez)	Niet	Niet	Niet	Redelijk duidelijk	Matig	Niet	Weinig	Zeer weinig	Zeer weinig	Niet	Niet	Niet	Niet	Dempingslagen dwarse gracht eerder homogene grijze lagen
2	Putwandprofiel	1	5	Zeer veel	oranjebruin -	beigebruin- grijs	gevlekt	zandleem / zandig leem (L)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Zeer veel	Niet	Zeer weinig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Onderste ophogingslaag na demping dwarse gracht
2	Putwandprofiel	1	6	Zeer veel	bruingrijs - beigebruin	oranjebruin-	gevlekt	zandleem / zandig leem (L)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Zeer veel	Niet	Weinig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Jongste ophogingslaag na demping dwarse gracht bevat meer grijze lagen
2	Putwandprofiel	1	8	Weinig	donker grijs - bruin	licht groengeel- oranjegeel		zandige klei (Ez)	Niet	Weinig	Niet	Erg duidelijk	Zeer weinig	Niet	Weinig	Weinig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
2	Putwandprofiel	1	9a	Niet	geel -	roestgeel-	gevlekt	zandleem / zandig leem (L)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Zeer veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Onderhoudsfase
2	Putwandprofiel	1	9b	Weinig	geel -	roestgeel-	gevlekt	zand (Z)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Onderhoudsfase
2	Putwandprofiel	1	10	Weinig	donker grijs - bruin	licht groengeel- oranjegeel	vermengd	zandige klei (Ez)	Niet	Weinig	Niet	Redelijk duidelijk	Zeer weinig	Niet	Weinig	Weinig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
2	Putwandpr	1	11	Niet	erg	geel-	gevlekt	zand (Z)	Niet	Niet	Niet	Erg	Veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	

	ofiel		a		donker bruingrijs -							duidelijk										
2	Putwandprofiel	1	11b	Zeer veel	donker zwartgrijs - grijs	beigegeel-oranjegeel	gevlekt	zandige klei (Ez)	Niet	Niet	Niet	Redelijk duidelijk	Matig	Niet	Matig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Mogelijke onderhoudsfase
2	Putwandprofiel	1	11C	Zeer veel	oranjegeel -	beigegeel- grijs	gevlekt	zandleem / zandig leem (L)	Niet	Niet	Niet	Duidelijk	Zeer veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Onderhoudsfase
2	Putwandprofiel	1	12	Niet	geel -	-		zand (Z)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Zeer veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Mogelijk inspoeling
2	Putwandprofiel	1	13	Weinig	donker grijs - bruin	licht groengeel-oranjegeel	vermengd	zandige klei (Ez)	Niet	Weinig	Niet	Redelijk duidelijk	Zeer weinig	Niet	Weinig	Weinig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
1	Putwandprofiel	2	1	Niet	donker roodbruin -	-		niet van toepassing	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Baksteenconcentratie, mogelijk uitbraakspoor van oude muur. Grof puin, gemengd met mortel en baksteengruis
1	Putwandprofiel	2	2	Matig	bruin - grijsbruin	groengrijs-	vermengd	zand (Z)	Niet	Niet	Niet	Redelijk duidelijk	Matig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Zandig met zandige klei vermengd
1	Putwandprofiel	2	3	Matig	bruingrijs - donker grijs	geel-	vermengd	zandleem / zandig leem (L)	Niet	Niet	Niet	Redelijk duidelijk	Matig	Niet	Niet	Weinig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Wordt heterogener en met meer moederbodem naar onder toe
1	Putwandprofiel	2	4	Niet	geel -	oranjebruin-licht blauwgrijs	gevlekt	zandleem / zandig leem (L)	Niet	Niet	Niet	Redelijk duidelijk	Zeer veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
1	Putwandprofiel	2	5	Zeer weinig	bruin - bruingrijs	licht blauwgrijs-	gevlekt	zandleem / zandig leem (L)	Niet	Niet	Niet	Redelijk duidelijk	Zeer weinig	Niet	Niet	Weinig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Enkele baksteenspikkels
1	Putwandprofiel	2	6	Niet	geel -	oranjebruin-licht bruin	gevlekt	zand (Z)	Niet	Niet	Niet	Redelijk duidelijk	Zeer veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
1	Putwandprofiel	2	7	Zeer weinig	bruin -	oranjebruin-bruingeel	gevlekt	zandige klei (Ez)	Niet	Niet	Niet	Redelijk duidelijk	Niet	Niet	Niet	Zeer weinig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Ook baksteenspikkels
1	Putwandprofiel	2	8	Niet	donker grijs -	-		zandige klei (Ez)	Niet	Niet	Niet	Redelijk duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Naar straatkant toe iets heterogener op contact met jongere paketten. Enkele baksteenfragment

																						en. Gebruiksfase gracht.
1	Putwandprofiel	2	9	Zeer weinig	bruingeel -	beigegrijs-blauwgroen	vermengd	zandige klei (Ez)	Niet	Niet	Niet	Redelijk duidelijk	Veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Reductiesporen
1	Putwandprofiel	2	10	Niet	donker roodbruin -	-		klei (E)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Baksteenpuin in kleiige matrix, grof puin.
1	Putwandprofiel	2	11	Matig	grijs -	blauwgroen-oranjebruin	vermengd	zandige klei (Ez)	Niet	Niet	Niet	Redelijk vaag	Matig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Onderaan reductieverschijnselen. Vermoedelijk menglaag tussen dempingspakketten en gebruiksfase
1	Putwandprofiel	2	12	Veel	oranjebruin -	grijs-		zandige klei (Ez)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Niet	Niet	Niet	Weinig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Reductieverschijnselen
1	Putwandprofiel	2	13	Zeer weinig	bruin - bruingrijs	oranjegeel-bruingeel	vermengd	zandige klei (Ez)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Zeer weinig	Niet	Niet	Niet	Zeer weinig	Niet	Niet	Niet	Niet	Onderaan reductieverschijnselen
1	Putwandprofiel	2	14	Matig	bruingeel - geelbruin	blauwgrijs-bruingrijs	gevlekt	zandleem / zandig leem (L)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Zeer veel	Niet	Niet	Zeer weinig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Lokale reductieverschijnselen.
1	Putwandprofiel	2	15	Matig	geel -	oranjebruin-bruingeel	gevlekt	zand (Z)	Niet	Niet	Niet	Redelijk duidelijk	Zeer veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
1	Putwandprofiel	2	16	Matig	donker grijs - zwart	blauwgrijs-	gevlekt	zware klei (U)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Matig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Reductieverschijnselen
1	Putwandprofiel	2	17	Weinig	bruingeel -	blauwgrijs-oranjebruin	geleidelijke overgang	zandleem / zandig leem (L)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Reductieverschijnselen
1	Putwandprofiel	2	18	Niet	donker bruingrijs -	-		zandige klei (Ez)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Zeer weinig	Niet	Niet	Zeer weinig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
1	Putwandprofiel	2	19	Matig	oranjebruin -	licht groen-	vermengd	zandleem / zandig leem (L)	Niet	Niet	Niet	Redelijk duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Lichte reductie aan muurzijde
1	Putwandprofiel	2	20	Matig	grijsblauw -	oranjegeel-	vermengd	zandige klei (Ez)	Niet	Niet	Niet	Duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
1	Putwandprofiel	2	21	Niet	licht beigegrijs -	-		zand (Z)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
1	Putwandprofiel	2	22	Matig	oranjebruin -	blauwgrijs-	vermengd	lichte zandleem/licht zandig leem (P)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
1	Putwandpr	2	23	Niet	donker	-		zandige klei	Niet	Niet	Niet	Erg	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Bevat steenkool.

	ofiel				grijs -			(Ez)				duidelijk										Gebruiksfase grachtfase.
3	Putwandprofiel	3	1	Niet	licht blauwgrijs -	-		lemig zand (S)	Niet	Niet	Niet	Redelijk duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Enkele kleibrokken, reductieverschijnselen
3	Putwandprofiel	3	2	Matig	grijs -	oranjebruin-	vermengd	zandleem / zandig leem (L)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
3	Putwandprofiel	3	3	Weinig	licht blauwgrijs - oranjebruin	grijs-	gevlekt	zandige klei (Ez)	Niet	Niet	Niet	Duidelijk	Niet	Niet	Zeer weinig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
3	Putwandprofiel	3	4	Matig	oranjebruin -	beigegrijs- grijs	gevlekt	lichte zandleem/licht zandig leem (P)	Niet	Niet	Niet	Duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
3	Putwandprofiel	3	5	Weinig	bruingrijs -	oranjebruin-licht blauwgrijs	gevlekt	zandige klei (Ez)	Niet	Niet	Niet	Duidelijk	Niet	Niet	Niet	Zeer weinig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Enkele baksteenspikkels
3	Putwandprofiel	3	6	Matig	licht bruin -	oranjebruin-	geleidelijke overgang	lichte zandleem/licht zandig leem (P)	Niet	Niet	Niet	Duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
3	Putwandprofiel	3	7	Matig	bruin -	blauwgrijs-	gevlekt	zandleem / zandig leem (L)	Niet	Niet	Niet	Duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Reductieverschijnselen
3	Putwandprofiel	3	8	Zeer veel	licht bruin - bruin	beigebruin- grijs	gevlekt	lichte zandleem/licht zandig leem (P)	Niet	Niet	Niet	Duidelijk	Zeer veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
3	Putwandprofiel	3	9	Niet	licht groengrijs -	-		lichte zandleem/licht zandig leem (P)	Niet	Niet	Niet	Duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Gereduceerd
3	Putwandprofiel	3	10	Matig	bruin -	oranjebruin-		zandige klei (Ez)	Niet	Niet	Niet	Duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
3	Putwandprofiel	3	11	Matig	bruin -	oranjebruin-	gevlekt	lemig zand (S)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Zeer veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Kleibrokken. Gereduceerd
3	Putwandprofiel	3	12	Niet	grijs -	-		zandige klei (Ez)	Niet	Niet	Niet	Duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Enkele baksteenspikkels. Mogelijk grachtvulling.
3	Putwandprofiel	3	13	Niet	roodbruin -	-		Geen	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Baksteenlaag, resten van onderkant van uitbraak.
3	Putwandprofiel	3	14	Matig	licht bruin -	geelbruin-	gevlekt	lemig zand (S)	Niet	Niet	Niet	Redelijk duidelijk	Zeer veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
3	Putwandprofiel	3	15	Matig	licht bruin -	geelbruin-	gevlekt	lemig zand (S)	Niet	Niet	Niet	Redelijk duidel	Zeer veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	

						bruingrijs						ijk										
3	Putwandprofiel	3	16	Matig	donker bruin -	licht geelbeige-	gevlekt	organisch zandige klei (Ez)	Niet	Matig	Niet	Duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Onderaan roestafzetting
3	Putwandprofiel	3	17	Matig	donker grijs -	bruingrijs-	vermengd	lichte zandleem/licht zandig leem (P)	Niet	Niet	Niet	Redelijk duidelijk	Matig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Steenkoolfragmenten. Sterk gecompacteerd.
3	Putwandprofiel	3	18	Matig	oranjebruin -	bruingeel-	gevlekt	lichte zandleem/licht zandig leem (P)	Niet	Niet	Niet	Duidelijk	Veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
3	Putwandprofiel	3	19	Niet	donker grijs -	-		zandige klei (Ez)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
3	Putwandprofiel	3	20	Matig	donker grijs -	bruingrijs-	vermengd	zandige klei (Ez)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Matig	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Steenkoolfragmenten, baksteenfragmenten. Zeer compact.
3	Putwandprofiel	3	21	Matig	oranjebruin -	bruingeel-	vermengd	lichte zandleem/licht zandig leem (P)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Mogelijk vervolg van laag 18
3	Putwandprofiel	3	22	Niet	donker grijs - bruingrijs	-		zandige klei (Ez)	Niet	Niet	Niet	Redelijk duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
3	Putwandprofiel	3	23	Niet	-	-		Geen	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Idem 17 en 20
3	Putwandprofiel	3	24	Niet	-	-		Geen	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Idem lagen 11a en 11b uit profiel 1
3	Putwandprofiel	3	25	Niet	licht groenblauw -	-		zandleem / zandig leem (L)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Mogelijk wallichaam?
3	Putwandprofiel	3	26	Niet	oranjebruin -	-		lemig zand (S)	Niet	Niet	Niet	Duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
3	Putwandprofiel	3	27	Niet	-	-		Geen	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Idem laag 24
3	Putwandprofiel	3	28	Matig	geel -	groengeel-	vermengd	zand (Z)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
3	Putwandprofiel	3	29	Matig	geel -	grijs-	gevlekt	lichte zandleem/licht zandig leem (P)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Wallichaam?
3	Putwandprofiel	3	30	Niet	geel -	-		lichte zandleem/licht zandig leem (P)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
3	Putwandprofiel	3	31	Weinig	geel -	grijs-	gevlekt	lichte zandleem/licht zandig leem (P)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Zeer veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Mogelijk wallichaam.
3	Putwandprofiel	3	32	Matig	geel -	groengee	gevlekt	lichte zandleem/licht	Niet	Niet	Niet	Duidelijk	Zeer veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Reductieverschijnselen.

						l-		zandig leem (P)														
4	Putwandprofiel	4	1	Zeer veel	geel -	bruingrijs -	gelaagd	lichte zandleem/licht zandig leem (P)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Zeer veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Naar onder toe gereduceerd. Ophogingspakket met dalende lagen in noordelijke richting.
4	Putwandprofiel	4	2	Matig	geel - groengeel	bruingrijs -	gelaagd	lichte zandleem/licht zandig leem (P)	Niet	Niet	Niet	Duidelijk	Zeer veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Lijkt op laag 1, maar geen dalende lagen.
4	Putwandprofiel	4	3	Matig	groengeel -	grijs-	gevlekt	lichte zandleem/licht zandig leem (P)	Niet	Niet	Niet	Duidelijk	Veel	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	
4	Putwandprofiel	4	4	Niet	donker grijs -	-		organisch zandige klei (Ez)	Niet	Niet	Niet	Erg duidelijk	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Niet	Reductieverschijnselen. Bevat kleine brokjes baksteen en enkele brokjes mortel en aardewerk. Gebruiksfase gracht.

Vondstnummer	Werkput	Vlak	Type spoor	Nummer	Laag	Datum	Verzamelwijze	Materialgroep	Subgroep	Productiewijze	Soort	Opmerking soort	Vorm	Opmerking vorm	Afwerking	Opmerking afwerking	Rand	Wand	Bodem	Metaal	Steen	Organisch materiaal	Aardewerk	Andere	Opmerkingen onderdelen	Tafonomie	Datering begin	Verfijning1 begin	Verfijning3 begin	Datering eind	Verfijning1 eind	Verfijning3 eind
1	1		Losse vondst			30/07/2018	Manuel	Aardewerk	Vaatwerk	Gedraaid	Porselein		Onbepaald				0	0	2	0	0	0	0	0			Nieuwe tijd	Onbepaald	16de eeuw	Nieuwste tijd	21ste eeuw	Onbepaald
2	1		Losse vondst			30/07/2018	Manuel	Aardewerk	Bouwmateriaal	Mouleg evormd	Onbepaald		Baksteen				0	0	0	0	0	0	3	0			Middeleeuwen	Late middeleeuwen	13de eeuw	Nieuwste tijd	21ste eeuw	Onbepaald
3	2		Putwandprofiel	1	4a, 5 & 6	30/07/2018	Vlakvondst	Aardewerk	Bouwmateriaal	Mouleg evormd	Onbepaald		Dakt egel				0	0	0	0	0	0	3	0			Middeleeuwen	Late middeleeuwen	13de eeuw	Nieuwe tijd	18de eeuw	1800
4	2		Putwandprofiel	1	4b	30/07/2018	Vlakvondst	Organisch materiaal	Kledij(accessoires) en sieraden	Onbepaald	Leer		Onbepaald				0	0	0	0	0	2	0	0			Onbepaald	Onbepaald		Onbepaald	Onbepaald	
4	2		Putwandprofiel	1	4b	30/07/2018	Vlakvondst	Steen	Natuurlijk	Onbepaald	Steenkool		Onbepaald				0	0	0	0	1	0	0	0			Nieuwe tijd	18de eeuw	1701	Nieuwste tijd	21ste eeuw	Onbepaald
4	2		Putwandprofiel	1	4b	30/07/2018	Vlakvondst	Aardewerk	Bouwmateriaal	Mouleg evormd	Onbepaald		Dakt egel				0	0	0	0	0	0	2	0			Middeleeuwen	Late middeleeuwen	13de eeuw	Nieuwe tijd	18de eeuw	1800
4	2		Putwandprofiel	1	4b	30/07/2018	Vlakvondst	Onbepaald	Onbepaald	Onbepaald	Onbepaald		Onbepaald				0	0	0	0	0	0	0	1	Opgeblazen door vuur (baksteenfragment?)	Verbrand	Onbepaald	Onbepaald		Onbepaald	Onbepaald	
5	2	2	Losse vondst			30/07/2018	Vlakvondst	Aardewerk	Vaatwerk	Gedraaid	Steengoed		Kruik		Andere	Gestempeld	0	1	0	0	0	0	0	0			Middeleeuwen	Late middeleeuwen	15de eeuw	Nieuwste tijd	19de eeuw	1900
5	2	2	Losse vondst			30/07/2018	Vlakvondst	Aardewerk	Vaatwerk	Gedraaid	Majolica		Schotel		Beschilderd		0	0	1	0	0	0	0	0			Nieuwe tijd	16de eeuw	1501	Nieuwe tijd	18de eeuw	1800
6	3	1	Losse vondst			30/07/2018	Vlakvondst	Steen	Natuurlijk	Onbepaald	Steenkool		Onbepaald				0	0	0	0	2	0	0	0			Onbepaald	Onbepaald		Onbepaald	Onbepaald	
7	3	1	Losse vondst			30/07/2018	Vlakvondst	Combinatie	Werktuig	Onbepaald	Metaal & organisch materiaal		Mes met heft	Knipmes			0	0	0	0	0	0	0	0			Onbepaald	Onbepaald		Onbepaald	Onbepaald	
8	3	1	Losse vondst			30/07/2018	Vlakvondst	Organisch materiaal	Kledij(accessoires) en sieraden	Onbepaald	Leer		Onbepaald				0	0	0	0	0	1	0	0			Onbepaald	Onbepaald		Onbepaald	Onbepaald	
8	3	1	Losse vondst			30/07/2018	Vlakvondst	Metaal	Bouwmateriaal	Onbepaald	IJzer		Spijker				0	0	0	1	0	0	0	0			Onbepaald	Onbepaald		Onbepaald	Onbepaald	
8	3	1	Losse vondst			30/07/2018	Vlakvondst	Aardewerk	Vaatwerk	Gedraaid	Faience		Schotel				0	0	3	0	0	0	0	0			Nieuwe tijd	18de eeuw	1701	Nieuwste	20ste eeuw	2000

																														tijd		
8	3	1	Losse vondst			30/07/2018	Vlakvondst	Aardewerk	Vaatwerk	Gedraaid	Rood aardewerk		Onbepaald		Geglazuurd		0	2	0	0	0	0	0	0	Kleine fragmenten		Middeleeuwen	Late middeleeuwen	13deeeuw	Nieuwste tijd	20steeeuw	2000
9	2		Putwandprofiel	1	3	31/07/2018	Manuel	Aardewerk	Vaatwerk	Gedraaid	Rood aardewerk		Onbepaald		Geglazuurd		0	1	0	0	0	0	0	0			Middeleeuwen	Late middeleeuwen	13deeeuw	Nieuwste tijd	20steeeuw	2000
10	2		Putwandprofiel	1	10	1/08/2018	Manuel	Aardewerk	Pijpaarde	Onbepaald	Onbepaald		Pijp				0	0	0	0	0	0	1	0			Nieuwe tijd	17deeeuw	1601	Nieuwste tijd	19deeeuw	1900
11	3		Putwandprofiel	3	5	1/08/2018	Manuel	Aardewerk	Vaatwerk	Gedraaid	Steengoed	Westerwald	Kruik		Geglazuurd		0	1	0	0	0	0	0	0			Nieuwe tijd	17deeeuw	1601	Nieuwe tijd	18deeeuw	1800
12	2		Putwandprofiel	1	13	1/08/2018	Manuel	Steen	Natuurlijk	Onbepaald	Steenkool		Onbepaald				0	0	0	0	1	0	0	0			Nieuwe tijd	18deeeuw	1701	Nieuwste tijd	20steeeuw	2000
12	2		Putwandprofiel	1	13	1/08/2018	Manuel	Aardewerk	Vaatwerk	Gedraaid	Rood aardewerk		Onbepaald	Bloempot?			1	0	0	0	0	0	0	0			Middeleeuwen	Late middeleeuwen	13deeeuw	Nieuwste tijd	20steeeuw	2000
13	4		Putwandprofiel	4	4	1/08/2018	Manuel	Aardewerk	Vaatwerk	Gedraaid	Steengoed		Kruik		Geglazuurd		0	2	0	0	0	0	0	0			Nieuwe tijd	18deeeuw	1701	Nieuwste tijd	20steeeuw	2000